Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TÜRKİYE VE AB MALİ İŞBİRLİĞİ TEMEL HAKLAR

Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi

TOPLANMA VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA

(FRANSA-ESTONYA-FİNLANDİYA)

WEglobal

ANKARA
2023

TOPLANMA VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA
(FRANSA-ESTONYA-FİNLANDİYA)

Bu doküman Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle üretilmiştir. Bu dokümanın içeriğinden sadece WEglobal Danışmanlık A.Ş. liderliğindeki konsorsiyum sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği veya T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı'nın görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 4

GİRİŞ 5

1. Uluslararası Standartlar 5

2. Avrupa Birliği Müktesebatı. 7

3. Üye Ülkelerin Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Konusundaki Ulusal Mevzuatları 8

3.1. Fransa 8

3.2. Estonya 11

3.3. Finlandiya 14

4. Üye Ülkelerin Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğüne İlişkin Olarak Sahip Oldukları Kurumsal Yapılanmalar 17

4.1. Fransa 17

4.2. Estonya 18

4.3. Finlandiya 18

5. Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğünün Üye Ülkelerde Uygulanması 19

4.1. Fransa 19

4.2. Estonya 21

4.3. Finlandiya 21

SONUÇ 23

KAYNAKÇA 24

KISALTMALAR	
AAI	Bağımsız İdari Otoriteler
AB	Avrupa Birliği
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
CGLPL	Özgürlükten Mahrum Bırakma Yerleri Genel Denetçisi
CNCDH	Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonu
DDD	Hakların Savunucusu
ECK	Estonya Ceza Kanunu
EKKK	Estonya Kolluk Kuvvetleri Kanunu
ENAP	Ulusal Polis Memurları Akademisi ve Ulusal Cezaevi İdaresi Akademisi
FinCK	Finlandiya Ceza Kanunu
FraCK	Fransız Ceza Kanunu
FTK	Finlandiya Toplanma Kanunu
FİGK	Fransız İç Güvenlik Kanunu
GANHRI	Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel İttifakı
IGGN	Fransız Ulusal Jandarma Genel Müfettişliği
IGPN	Ulusal Polis Teşkilatı Genel Müfettişliği
IGS	Genel Hizmetler Müfettişliği
NHRI	Ulusal İnsan Hakları Kurumunu (National Human Rights Institution
NPM	Ulusal Önleme Mekanizması
OCLCH	İnsanlığa Karşı Suçlar ve Nefret Suçlarıyla Mücadele Merkez Ofisi
OPCAT	BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme
PFS	Raporlama platformu
RIO	Operatör kimlik kayıt numarası
SNMO	Ulusal Kolluk Kuvvetleri Programı

Giriş

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü çerçevesinde herkesin, demokrasinin temel unsurları olan barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün temelini, ayrılmaz bir parçası olan ifade özgürlüğü oluşturmaktadır. Demokrasinin temel taşlarından biri olan ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün etkili şekilde kullanılabilmesinin de temel unsurunu ve amacını oluşturur. Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve kamusal faaliyetlere ilişkin karar alma ve yürütülme süreçlerine katılma hakları da dahil olmak üzere uluslararası hukuk kapsamında güvence altına alınan diğer birçok hakkın kullanılması için bir araç görevi görmekte, bu çerçevede demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olarak değerlendirilmektedir.[1]

Toplanma hakkı hem çevrimdışı hem de çevrimiçi toplantı, oturma eylemi, grev, miting, etkinlik veya protesto düzenleme hakkını; örgütlenme özgürlüğü hakkı ise bireylerin ortak çıkarlarını kolektif olarak ifade etmek, desteklemek, takip etmek ve savunmak için kendi aralarında etkileşimde bulunma ve sendika kurma hakkını içermektedir. Örgütlenme özgürlüğü, bireylerin kendi menfaatlerini korumak için kendilerini temsil eden bir toplu teşekkül oluşturarak bir araya gelmeleri özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır[2]. Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü birbirini tamamlayan ve diğer özgürlükler ile de ilişkili olarak demokratik bir toplumda çoğulculuğun, açık fikirliliğin,kapsayıcılığın ve hoşgörünün sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Bireylerin fikirlerini ve bağlantılı olarak da demokratik seçimlerini şekillendiren ve bireyin kendisini geliştirmesine katkı sağlayan bir özgürlük alanıdır. Bu nedenlerledir ki, toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne yönelik müdahalelerin kanuna uygun, meşru amaç güden ve demokratik toplumda gereklilik ve ölçülülük kriterleri ile bağdaşması ve bu özgürlüklerin kullanılmasına yönelik sağlıklı bir ortamın sağlanması devletlerin pozitif yükümlülüklerinin gereğidir.

Bu çalışma kapsamında toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün demokratik toplumdaki yeri ve önemi dikkate alınarak, bu özgürlüklerin etkin kullanılmasını sağlamaya yönelik olarak ülke uygulamaları üzerinden farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Bu hakkın mevzuatta düzenlenmesi ve uygulanması, Avrupa Birliği (AB) üyesi olan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye de taraf olan Fransa, Estonya ve Finlandiya üzerinden karşılaştırmalı biçimde incelenecektir. Söz konusu üç ülke, toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin sahip oldukları mevzuat, kurumsal yapılanma ve uygulamaları üzerinden incelenmiştir. Bu ülkelerin seçilmesinde iyi örnek oluşturmalarının yanında Birliğin kurucu üyesi, Doğu genişlemesi sonrası Birliğe dahil olmuş ülke ve Kuzey Avrupa ülkesi şeklinde bir çeşitlendirmeye gidilerek farklı hukuk sistemlerini karşılaştırmak da amaçlanmıştır.

Bu çerçevede, belirlenen ülkelerin incelenebilmesi için çalışma kapsamında öncelikle uluslararası standartlar ve AB müktesebatı ele alınmış, ardından her bir üye ülkenin toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin olarak sahip oldukları mevzuat ve bu mevzuatın amaçları incelenmiştir. Akabinde, üye ülkelerin toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün hayata geçirilebilmesi amacıyla kurmuş oldukları kurumsal yapılanmalar ve son olarak ise bu özgürlüğün üye ülkelerde uygulamaya ne şekilde yansıtıldığı açıklanacaktır.

1. Uluslararası Standartlar

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü koruma altına alan ilk uluslararası belge İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Bildirge'nin 20. maddesine göre *"Herkes, barışçı yoldan toplanma ve örgüt kurma hakkına sahiptir. Hiç kimse, bir örgüte girmeye zorlanamaz"*. Bu düzenlemeye paralel olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 15. maddesinde *"Taraf devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler."* düzenlemesine yer verilmiştir.

AİHS ise 11.maddesinde konuyu "Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü" başlığıyla ele almış ve bu özgürlüğün

1 https://www.ohchr.org/en/topic/freedom-assembly-and-association#:~:text=Everyone%20has%20the%20rights%20to,protests%2C%20both%20offline%20and%20online.
2 KARAN U., Örgütlenme ve Toplanma Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi, No. 3, 2018, s. 3, https://www.anayasa.gov.tr/media/3546/03_orgutlenme_toplanma.pdf

içeriğini *"Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir."* şeklinde düzenlemiştir. 11. maddenin 2. fıkrası, toplantı ve dernek kurma özgürlüğünün sınırlandırılmasını meşru hale getirebilecek sebepleri düzenlemektedir: *"Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir."*

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin olarak taraf devletlere birtakım pozitif ve negatif yükümlülükler getiren bir diğer uluslararası belge ise Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'dir. Sözleşme'nin toplanma özgürlüğünü düzenleyen 21. maddesine göre *"Barışçıl bir biçimde toplanma hakkı hukuk tarafından tanınır. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliği veya kamu güvenliğini, kamu düzenini sağlık veya ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiçbir sınırlama konamaz."*. Örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen 22. madde uyarınca ise *"Herkes başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, kendi menfaatlerini korumak için sendika kurma ve sendikaya katılma hakkını da içerir. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, hukuken öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamaların dışında başka hiçbir sınırlama konamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler ve polis teşkilatı mensuplarının bu hakkı kullanmaları üzerine hukuki kısıtlamalar konulmasını engellemez."*

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) İnsani Boyut Konferansı ile ilgili Kopenhag Toplantısı Belgesinde katılımcı devletler herkesin "barışçıl toplantı ve *gösteri yapma hakkına sahip" olduğunu ve "b*u hakların kullanılmasına getirilebilecek her türlü kısıtlama yasayla öngörülmüş ve uluslararası standartlarla uyumlu" olacağını teyit etmişlerdir. Bu belgede barışçıl toplanma özgürlüğüne dair temel ilkeler belirlenmiştir[3]. Buna göre, ana hatlarıyla:

- Barışçıl toplanma özgürlüğü lehine bir karine söz konusu olup, her türlü sınırlamanın kanunda öngörülmüş olması ve bu kısıtlamaların AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı ile uyumlu olması gereği;
- Kamusal mekânlarda toplanma özgürlüğünün kullanımının, en az ticari faaliyetler ya da yaya ve araç trafiğinin sürdürülmesi kadar meşru olduğu;
- Devletlerin, pozitif yükümlülükleri uyarınca, toplantı ve gösterilerin, düzenleyiciler tarafından tercih edilen mekânlarda yapılmasını sağlayacak düzenleme ve tedbirleri hayata geçirmesi gerektiği;
- Sınırlandırma rejiminin düzenlenmesi ve uygulanmasında ölçülülük ilkesinin esas alınması yükümlülüğü;
- *Ölçülülük ilkesinin gereği olarak kamu otoriteleri*nin, gerçekleştirdikleri müdahalelerde, hedeflenen amaca ulaşmak için özgürlüğü en az sınırlandıran yöntemi kullanması gereği;
- Toplantı ve gösterileri, merkezi ya da ücra olsun, belirli bir güzergâh ve mekânla sınırlandıran düzenleyici işlemler de özgürlüğün iletişimsel işlevini ciddi olarak zedelediği için, karine olarak toplanma özgürlüğünün ihlaline neden olduğunun altı çizilmiştir.

Bu çerçevede, barışçıl toplanma özgürlüğü lehine bir yasallık karinesi olduğu vurgulanmalıdır. Bu belge kapsamında da altı çizildiği üzere, "*temel bir hak olarak, barışçıl toplantı özgürlüğü, mümkün olduğu ölçüde, düzenlemeye tabi olmaksızın kullanılmalıdır. Kanunlarda açıkça yasaklanmayan her şeye izin verildiği karinesi üzerinden hareket edilmeli ve toplanmak isteyenlerin bunun için izin almaları gerekmemelidir. Karinenin bu özgürlük lehine olduğu kanunda açık ve net bir şekilde yer almalıdır*".

Diğer taraftan, devletin barışçıl toplantıları kolaylaştırma ve koruma konusunda pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu belge kapsamında da ifade edildiği üzere "*bu özgürlüğün pratikte kullanılmasını ve gereksiz bürokratik engellere tabi olmamasını sağlamak için yeterli mekanizma ve prosedürleri tesis etmek devletin temel sorumluluğudur*". Devlet ayrıca toplanma özgürlüğünün etkin şekilde kullanılabilmesi için, bu özgürlüğü devlet dışı aktörlerin müdahalesine karşı da koruyacaktır. Devlet sağlıklı ve elverişli bir ortam yaratarak barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının kullanılmasını kolaylaştıracaktır. Bu belgede de açıklandığı şekilde, "*bir toplantının yürütülmesi şiddet içermiyorsa, o toplantı barışçıl bir toplantı olarak kabul edilmelidir. Burada 'barışçıl' terimi, tedirgin eden veya rencide edici davranışlar ile üçüncü tarafların faaliyetlerini geçici olarak engelleyen davranışlar içeren toplantılar için kullanılmaktadır*".

3 Bkz. https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2016/03/KopenhagBelgesi_TUR-.pdf.

Avrupa Konseyi Venedik Komisyonunun 2019 tarihli konuya ilişkin *önerilerine bakıldığında, izin sistemi yerine daha az müdahaleci olan bildirim usûlü tercih edilirken izne dönüştürülmemesinin önemi; bildirim* süreçlerinin açık, adil, şeffaf ve basit/sade bir süreci takip etmesi gibi birtakım unsurlara yer verdiği görülmektedir. Bu noktada örneğin, bildirim sürecinin gereğinden ağır şekilde düzenlenmemesine *işaret edilirken, bildirim için istenecek* bilgilerin minimum düzeyde tutulmasının, bürokratik ve zahmetli bir duruma getirilmemesinin gerekliliği de belirtilmektedir[4].

2. Avrupa Birliği Müktesebatı

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, AB Temel Haklar Şartı'nın 12. maddesinde demokrasi ile ilişkisini yakından kuran bir düzenleme ile ele alınmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre *"Herkes, barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğü ile her düzeyde, özellikle siyaset, sendika ve yurttaşlıkla ilgili konularda örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu, herkesin kendi çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikalara girme hakkını da içerir."*

Avrupa Parlamentosu 14.02.2019 tarihli "barışçıl protesto hakkı ve orantılı güç kullanımı" hakkında ilke kararıyla[5] özellikle barışçıl örgütlenme özgürlüğüne getirilebilecek kısıtlamalarda orantılı güç kullanımının ve bu konuda devletlerin yükümlülüklerinin altını çizmiştir. Kamusal tartışma ve protesto hakkının demokratik toplumların işleyişi için hayati önem taşıdığını vurgulamıştır. Bu kararda, Avrupa Parlamentosu;

1. Üye ülkelere, barışçı toplanma, örgütlenme ve ifade özgürlüklerine saygı gösterme çağrısında bulunmakta;
2. Demokratik toplumların işleyişi bakımından toplumsal tartışmanın hayati niteliğini vurgulamakta;
3. Son yıllarda pek çok üye ülkelede toplanma özgürlüğünün kullanımını kısıtlayan yasaların kabulünü kınamakta;
4. Bazı üye ülkelerdeki protestolar ve barışçıl gösteriler sırasında yetkililer tarafından yapılan şiddet içeren ve orantısız müdahaleleri kınamakta; ilgili makamları, aşırı güç kullanıldığından şüphelenilen veya iddia edilen durumlarda şeffaf, tarafsız, bağımsız ve etkili bir soruşturma yürütülmesini sağlamaya çağırmakta; kolluk kuvvetleri teşkilatının görevlerini yerine getirmeleri ve ilgili yasal ve operasyonel çerçevelere uymaları konusunda sorumlu tutulmaları gerektiğini hatırlatmakta;
5. Üye ülkeleri kolluk makamlarının kuvvet kullanımının daima yasal, orantılı, gerekli ve son çare olmasını temin etmeye çağırmakta ve böylece insan hayatının ve fiziksel bütünlüğünün korunacağına vurgu yapmakta, kalabalıklara yönelik ayrımsız kuvvet kullanımının orantılılık ilkesine aykırılık teşkil edeceğini kaydetmekte,
6. Orantısız şiddet vakıalarının raporlanmasında gazetecilerin ve foto muhabirlerinin önemli rolüne işaret ederek, kasıtlı biçimde hedef alındıkları tüm durumları kınamakta;
7. Bir tartışmada veya siyasette, barışçı göstericilere karşı şiddete başvurulmasının asla bir çözüm olamayacağına yönelik inancını belirtmekte;
8. Aralarında pek çok zarar görenin de bulunduğu polisin, protestocular arasında düşmanca davrananlardan, ancak aynı şekilde aşırı iş yükünden de kaynaklanan güç koşullarda faaliyet gösterdiğini kabul etmekte; bireylere ve mülkiyete yönelik şiddete başvuran, sadece şiddete başvurma amacıyla gösteriye katılan ve barışçıl göstericilerin meşruiyetine zarar veren militan protestocuları kınamakta;
9. Üye ülkelerin kollluk kuvvetleri yetkililerinin Avrupa Birliği Kolluk Kuvvetleri Eğitim Ajansının (CEPOL) "Kamu düzeni-büyük olaylarda kolluk faaliyeti" konulu eğitimine aktif katılımlarını teşvik etmekte, Üye ülkeleri bu konuda iyi uygulamaların değişimi hususunda teşvik etmekte;
10. Toplumsal protesto gösterilerinde emniyetin sağlanmasında görev alan kolluk kuvveti mensuplarının, polis yetkililerinin ve askerlerin güvenliğinin sağlanmasının önemini vurgulamakta,
11. Parlamento Başkanını, bu ilke kararını Konseye, Komisyona, üye ülkelerin hükümetlerine ve parlamantolarına, Avrupa Konseyine, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatına ve Birleşmiş Milletlere iletme konusunda talimatlandırmaktadır.

---

4 European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission) Osce Office For Democratic Institutions And Human Rights (Osce/Odihr) Guidelines On Freedom Of Peaceful Assembly. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)017rev-e)
5 Avrupa Parlamentosu 14.02.2019 tarihli 2019/2569(RSP) sayılı kararı. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0127_EN.html

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü koruma altına alan tüm bu düzenlemeler, bu özgürlüğün kullanımına ve sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası alanda kabul görmüş birtakım ilkeleri beraberinde getirmektedir. Bu ilkelerden en önemlisi, toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü hakkının hayata geçirilebilmesi için devletlerin bu hakka saygı gösterme, bu hakkı koruma ve hakkın uygulanmasını kolaylaştırma biçiminde pozitif yükümlülük taşıyor olmalarıdır. Diğer taraftan devletlerin toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne getirecekleri her türlü sınırlamanın, yasalara dayanması ve AİHS ile diğer uluslararası insan hakları belgelerine uygun olması gerekmekte ve aynı zamanda bu sınırlamaların orantısallık/ölçülülük ilkesine uygun şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bir başka önemli husus ise toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü düzenlerken ilgili yetkililerin herhangi bir temelde hiçbir birey veya gruba ayrımcılık uygulamamaları gerektiğidir.

3. Üye Ülkelerin Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı Konusundaki Ulusal Mevzuatları

3.1. Fransa

AB'nin kurucu üyeleri arasında bulunup AİHS'nin ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin tarafı olan Fransa'da toplanma ve örgütlenme özgürlüğünden Anayasa'da[6] açıkça söz edilmemekle birlikte, Fransa'da gösteri hakkı temel bir haktır. Anayasa Konseyi, 4 Nisan 2019 tarihli kararında (Conseil constit, 4-4-19, karar no. 2019-780), «fikir ve görüşlerin toplu olarak ifade edilmesi hakkının» «1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi›nin 11. maddesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Her ne kadar yetkililer bir gösteri veya toplantı için önceden izin almak zorunda olmasa da, İç Güvenlik Kanunu bu tür toplu ifadelerin önceden beyan edilmesini şart koşmaktadır (İç Güvenlik Kanunu'nun L 211-1 ila L 211-4 maddeleri). Genel olarak, hükümet, kendisine bu yetkiyi veren bir kanun hükmü olmaksızın, kendi inisiyatifiyle, bir kararname ile olağanüstü hallerde bile, kamuya açık karayolunda yapılacak gösterileri bir izin sistemine tabi tutamaz (CE, 15-1-21, n°441265, FO et a. c/Ministère de l'intérieur).

İdari makam, bir gösteriyi yasaklamadan önce, gösterinin sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için, zaman çizelgesini veya planlanan güzergahı değiştirmek, belirli pankartları yasaklamak vb. gibi bazı araçlara sahiptir.

Gerekçelendirilmesi gereken bir gösteriyi yasaklama kararı, acil veya istisnai durumlar dışında, ancak gösteriyi düzenleyenlere yazılı görüşlerini sunma fırsatı verildikten sonra alınabilir (CE, 25-6-03, no. 223444). İdari hakim, kamu düzenine yönelik tehdidin gerçekliğini doğrulamanın yanı sıra, orantılılık incelemesinin bir parçası olarak, idari makamın kamu düzenini sağlamak için yasaktan daha az kısıtlayıcı başka araçlara sahip olup olmadığını tespit etmelidir (CE, 12-11-97, no. 169295), örneğin daha büyük polis güçleri konuşlandırmak gibi.

Gösteri yasağı, gösteriyi düzenleyenlere derhal tebliğ edilen bir emir yoluyla uygulanır. Organizatörler, karara karşı geçici tedbir alınması için idare mahkemesine başvurabilirler.

Her halükarda, vali belirli bir bölgede gösterileri yasaklayan bir emir yayınladığında, ilgili tarafların bu emre karşı itiraz edebilmeleri için emri makul bir süre içerisinde, özellikle de valiliğin internet sitesinde yayınlamakla yükümlüdür: emirlerin geç yayınlanması veya yayınlanmaması, ilgili tarafların geçici tedbir hakimi önünde etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkını ciddi ve açıkça hukuka aykırı bir şekilde ihlal etmektedir (TA Paris, 4-4-23, no. 2307385/9).

Tedbir kararı

Fransız sisteminde idarenin bir temel özgürlükle ilgili aldığı karara yönelik olarak idari yargı organı önünde itiraz edilebilmesini düzenleyen"référé-liberté" usulü kapsamında, idarenin bir temel özgürlüğü ciddi ve yasadışı bir şekilde ihlal etmesi halinde, hakimden bu özgürlüğün korunması için acil bir tedbir alması istenebilir. Hakim 48 saat içinde bir karar vermekle yükümlüdür ve bir avukatın yardımı zorunlu değildir. Taraflar özet karara karşı 15 gün içinde Danıştay›a itiraz edebilirler. Danıştay da 48 saat içinde karar vermek zorundadır.

6 https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf

Fransız Ceza Kanunu'nda (FCK)[7] düzenlenen şiddet suçu (madde 222-7 ila 222-13 ve 222-14-2.), eylemler kamuya açık karayolunda yapılan gösteriler sırasında işlendiğinde, Ceza Kanunu'nun 222-47. maddesi uyarınca üç yılı geçmeyecek şekilde kamuya açık yollarda gösterilere katılımın yasaklanması cezası verilebilir. Üç yılı geçmemek üzere kamuya açık karayolu üzerindeki gösterilere katılma yasağı cezası, mahkeme tarafından belirlenen belirli yerlerde kamuya açık karayolu üzerinde gösteri yapma yasağı getirilmesini gerektirir.

Anayasa'nın 4 .maddesi siyasi grupların ulusal egemenlik ve demokrasi ilkelerine saygı gösterecek şekilde özgürce kurulacaklarını ve faaliyette bulunacaklarını öngörmektedir. Söz konusu düzenlemeye göre bu konuda çıkarılacak olan kanunlar, siyasi grupların farklı görüşlerin ifade edilmesini ve siyasi grupların ulusun demokratik yaşamına eşit katılımını güvence altına alacak, aynı zamanda bu grupların Anayasa'nın 1. maddesinde sayılan ilkelerin hayata geçirilmesine katkıda bulunmalarını sağlayacaktır. Ayrıca Fransa Cumhuriyeti Anayasası'nın başlangıç bölümünde bağlayıcı olduğu kabul edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 2. maddesi de *"Her bir politik birleşmenin amacı; doğal ve dokunulamaz insan haklarını korumaktır. Bunlar; özgürlük hakkı, mülkiyet hakkı, güvenlik hakkı ve baskıya karşı direnme hakkıdır."* düzenlemesiyle toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkını koruma altına almaktadır.

Fransız Ceza Kanunu'nun kapsamında hangi faaliyetlerin "toplantı" kapsamında değerlendirileceğine ilişkin olarak FCK'nun 431-3. maddesine atıf yapılmaktadır. 431-1. maddesinde, toplanma veya örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılmasını örgütlü bir şekilde ve tehdit kullanarak engellemenin bir yıl hapis ve 15.000 Euro para cezası ile cezalandırılacağı öngörülmüştür. Bu engelleme örgütlü bir biçimde ve FCK'ta tanımlanan şekliyle darbe, şiddet, saldırı, tahrip veya zarar verme yoluyla gerçekleştirildiği takdirde verilen ceza üç yıl hapis ve 45.000 Euro para cezasına yükseltilmektedir. Ayrıca söz konusu suçlara ilişkin olarak madde 431-2'de; yurttaşlık hakları, medeni haklar ve aile haklarından men, suçun işlendiği sırada veya suçla bağlantılı olarak bir kamu görevinde bulunmaktan veya mesleki veya sosyal faaliyette bulunmaktan men veya izin gerektiren bir silahı en fazla beş yıl süreyle bulundurma veya taşıma yasağı şeklinde ek yaptırımlar öngörülmüştür.

Fransız hukukunda toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün kullanımına getirilen birtakım sınırlama ve ön koşullar Fransız İç Güvenlik Kanunu'nda (FİGK)[8] (Orijinal ismi: Code de la sécurité intérieure) düzenlenmektedir. Bu kanunda gerçekleştirilebilecek etkinlikler "kamuya açık karayolu üzerindeki gösteriler", "müzikli şenlik toplantıları", "kar amacı güden spor, eğlence veya kültür etkinlikleri" ve "toplantılar" (Attroupements) olarak sınıflandırılmış ve farklı düzenlemelere tabi tutulmuştur. FİGK'nun L211-1 maddesine göre, yerel geleneklere uygun olarak yapılan halk gösterileri haricindeki, kamuya açık karayolu üzerindeki tüm alaylar, geçit törenleri, toplantılar ve gösteriler önceden bildirime tabidir. Bildirim adı geçen Kanun'un L211-2 maddesinde belirtilen kurumlara yapılır. Bildirimin içeriğinde etkinliğin amacı, katılmaya davet edilen grupların toplanma yeri, tarihi ve saati ve varsa planlanan güzergahı yer almalı ve bildirim söz konusu gösteriyi organize eden kişilerin en az biri tarafından imzalanmalıdır. FİGK'nun L211-4 maddesine göre ise polis yetkilileri planlanan etkinliğin kamu düzenini bozabileceği kanaatine varırsa, bu etkinliği bir emirle yasaklayabilmekte ve bu emir, bildirimde imzası bulunan kişilere derhal tebliğ edilmektedir. Yasaklama emri, bölgenin idari amiri tarafından yirmi dört saat içerisinde gösterinin yapılacağı bölgenin temsilcisine iletilmektedir. Diğer taraftan, koşullar kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasından endişe duyulmasına yol açıyorsa, gösterinin ilan edildiği günden itibaren veya ilan edilmemişse bundan haberdar olur olmaz, Devletin bölgedeki temsilcisi, gösteriden önceki yirmi dört saatin başlangıcından gösteri dağılana kadar FCK'nın 132-75. maddesi anlamında silah teşkil edebilecek nesnelerin meşru bir neden olmaksızın taşınmasını ve nakledilmesini yasaklayabilmektedir. Bu yasağın uygulanacağı coğrafi alanın; etkinlik alanı ve komşu alanlar ile sınırlı olduğu ve yasağın kapsamının koşulların ortaya çıkardığı ihtiyaçlarla orantılı olması gerektiği FİGK'nun L211-3 maddesinde düzenlenmiştir.

FİGK'nun L211-5 maddesine göre müzikli şenlik toplantılarının gerçekleştirilebilmesi için etkinliğin düzenleyicileri tarafından yetkili mercilere kamu güvenliği, sağlığı, hijyeni ve huzurunu garanti altına almak için planlanan önlemleri de içerecek şekilde beyanda bulunulması gerekmektedir. Madde L211-7 uyarınca ilgili bölgenin devlet yetkilileri veya emniyet güçleri toplantıyı düzenleyenlerden, toplantının sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için gerekli her türlü tedbiri almalarını, özellikle de güvenlik hizmeti veya sağlık tesisleri sağlamalarını isteyebilmekte ve söz konusu etkinliğin kamu düzenini ciddi şekilde bozma ihtimali varsa veya düzenleyiciye önceden resmi bildirimde bulunulmasına rağmen organizatör tarafından toplantının sorunsuz bir şekilde yürütülmesini sağlamak için alınan önlemler yetersizse, planlanan toplantıyı yasaklayabilmektedir. Madde L211-15 uyarınca toplantının önceden bildirimde bulunulmaksızın veya devletin o bölgedeki yetkilisi tarafından getirilenyasağa rağmen düzenlenmesi halinde kolluk yetkilileri, kullanılan ekipmanlara, müsadere amacıyla en

7 https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/
8 https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025503132?etatTexte=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR_DIFF

fazla altı aya kadar el koyabilmektedirler. Kâr amaçlı spor, eğlence ya da kültür etkinliklerinin düzenleyicileri FİGK'nun L211-11 maddesi uyarınca etkinliğin amacı veya ölçeğinin haklı kıldığı durumlarda güvenlik hizmeti sağlamakla yükümlü tutulabildikleri gibi, kolluk kuvvetlerinin olağan yükümlülükleriyle ilişkilendirilemeyecek güvenlik hizmetleri sağlamaları durumunda devlet tarafından karşılanan ek masrafları da ödemekle yükümlülerdir.

FİGK'nun L211-9 ila L211-10 maddeleri toplantılara ilişkin düzenlemeler getirmektedir. Hangi faaliyetlerin "toplantı" kapsamında değerlendirileceğine ilişkin olarak FCK'nun 431-3 maddesine atıf yapılmaktadır. Bu maddeye göre, kamuya açık karayolu üzerinde veya kamuya açık bir yerde kamu düzenini bozma ihtimali olan her türlü insan topluluğu bir toplantı teşkil eder. FİGK'nun L211-9 maddesine göre, bir toplantı, toplanan kişilere ilgili bölgedeki devlet yetkilileri, belediye başkanı veya kamu güvenliğinden sorumlu herhangi bir polis memuru tarafından derhal dağılmaları gerektiğini belirten iki uyarıya cevap verilmemesi üzerine dağıtılabilir. Ayrıca, bir toplantıyı dağıtmak için çağrılan kolluk kuvvetleri, topluluk tarafından kendilerine karşı şiddet veya saldırı kullanılıyorsa veya söz konusu alanı başka bir şekilde savunamıyorlarsa doğrudan güç kullanabilirler. Madde L211-10 ise devletin, silahlı ya da silahsız topluluklar tarafından kişilere ya da mallara karşı açık güç ya da şiddet kullanılarak işlenen suçlar ve kabahatlerden kaynaklanan hasar ve yaralanmalardan hukuken sorumlu olduğunu düzenlemektedir. Devletin, Fransız Medeni Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca zarara sebep olan kamu görevlilerine rücu edebileceği de aynı düzenlemede öngörülmüştür.

FİGK'nun L211-11-1 maddesinde, nitelikleri ve katılımlarının ölçeği nedeniyle terör eylemlerine dönüşme riski taşıyan etkinliklerin neler olabileceği bir yürütme işlemi olan kararname (décret) ile belirleneceği düzenlenmektedir. Fransız hukuk sisteminde toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin olarak kendi düzenledikleri konulara özel ve istisnai birtakım sınırlama ve ön koşullar öngören diğer hükümler ise Spor Kanunu, Karayolları Kanunu, Sivil Havacılık Kanunu, Çevre Kanunu ve Taşımacılık Kanunu'nda yer almaktadır.

Toplanma ve gösteriler gerçekleştirilirken, bu etkinlikleri düzenleyenlere getirilen ve yukarıda yer verilmiş olan yükümlülüklere uyulmadığı takdirde, bu kişilere hangi yaptırımların uygulanacağına ilişkin olarak FCK'na atıf yapılmaktadır. FCK'nın 431-9 maddesine göre, "kamuya açık karayolunda, yasada belirtilen koşullar altında önceden ilan edilmemiş bir gösteri düzenlemek", "kamuya açık karayolunda, kanunda belirtilen koşullar altında yasaklanmış bir gösteri düzenlemek" ve "planlanan etkinliğin amacı veya koşulları konusunda yanıltıcı olabilecek eksik veya yanlış bir beyanda bulunmak" altı ay hapis ve 7.500 Euro para cezası ile cezalandırılmaktadır. Madde 431-9-1'e göre ise kamuya açık karayolu üzerinde, kamu düzenini bozan veya bozma ihtimali bulunan bir gösteri sırasında veya sonunda, gösterinin içinde veya hemen yakınında bulunan bir kişinin meşru bir neden olmaksızın yüzünün tamamını veya bir kısmını kasten gizlemesi bir yıl hapis ve 15.000 Euro para cezası ile cezalandırılmaktadır.[9] FCK madde 431-10 ise silah taşıyarak bir gösteriye veya kamuya açık bir toplantıya katılmanın üç yıl hapis ve 45.000 avro para cezası ile cezalandırılacağını öngörmektedir. Ayrıca 431-9 ila 431-10 maddelerinde öngörülen suçların işlenmesi halinde, FCK'nın 431-11 maddesi uyarınca takdire bağlı olarak yurttaşlık hakları, medeni haklar ve aile haklarından mahrum bırakma, ikametten men, kamuya açık karayolu üzerinde gösterilere katılma yasağı; zorunlu olarak ise en fazla beş yıl süreyle izne tabi silah bulundurma veya taşıma yasağı ile suçlu kişinin sahip olduğu veya serbestçe kullanabildiği bir veya daha fazla silaha el konulması cezaları da verilmektedir. Diğer taraftan madde 431-12 uyarınca, söz konusu suçlardan birini işleyen yabancılara, madde 131-30'da belirtilen koşullar altında, sürekli olarak ya da en fazla on yıl süreyle Fransız topraklarına giriş yasağı uygulanabilmektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere Fransız ceza hukukunda "toplantı" kavramı kamuya açık karayolu üzerinde veya kamuya açık bir yerde huzuru bozma ihtimali olan her türlü insan topluluğunu ifade etmektedir. FCK'nda toplantıya ilişkin suç ve cezalar ayrıca düzenlenmiştir. FİGK'nun L211-9 ila L211-10 maddeleri toplantılara ilişkin düzenlemeler getirmektedir. Madde 431-4'e göre, madde 431-3'te yer verilen tanıma uygun bir toplantıya katılmış olan ve silah taşımayan bir kişinin uyarıya rağmen toplantıya gönüllü olarak katılmaya devam etmesi bir yıl hapis ve 15.000 Euro para cezası ile cezalandırılmaktadır. Bahsi geçen suç için öngörülmüş olan ceza, failin kimliğinin tespit edilmemesi için yüzünün tamamını veya bir kısmını gönüllü olarak gizlemesi durumunda üç yıl hapis ve 45.000 Euro para cezası ile cezalandırılmaktadır. FCK'nın 431-5 maddesine göre bir toplantıya silah taşıyarak katılmak üç yıl hapis 45.000 Euro para cezasıyla cezalandırılırken; silahlı bir kişinin çağrı sonrasında toplantıya gönüllü olarak katılmaya devam etmesi halinde, ceza beş yıl hapis ve 75.000 Euro para cezasına yükseltilmektedir. Ayrıca silahlı kişinin kimliğinin tespit edilmemesi için gönüllü olarak yüzünün tamamını veya bir kısmını gizlemesi halinde verilecek olan ceza da beş yıl hapis ve 75.000 Euro para cezası olarak öngörülmüştür. FCK'nın 431-6 maddesine göre ise bağırarak veya halka açık konuşmalar yaparak ya da yazılar asarak veya dağıtarak ya da yazı, konuşma

9 Fransız Ceza Kanunu'na 10 Nisan 2019 yılında ve 2019-290 sayılı Kanun ile eklenen bu düzenleme ile gösteriler sırasında işlenen suçların failleri-nin tespit edilmesinin, yakalanmasının ve cezalandırılmasının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. CCPR/C/FRA/6, paragraf 232.

veya görüntülerin başka herhangi bir şekilde iletilmesi yoluyla silahlı bir toplantıyı doğrudan provoke etmek bir yıl hapis ve 15.000 avro para cezası ile cezalandırılmaktadır. Tahrikin eylemle takip edilmesi halinde, ceza yedi yıl hapis ve 100.000 avro para cezasına yükselmektedir. Ayrıca söz konusu 431-5 ve 431-6 maddelerinde öngörülen suçların işlenmesi halinde, FCK'nın 431-7 maddesi uyarınca takdire bağlı olarak yurttaşlık hakları, medeni haklar ve aile haklarından mahrum bırakma, ikametten men ve zorunlu olarak en fazla beş yıl süreyle izne tabi silah bulundurma veya taşıma yasağı ile suçlu kişinin sahip olduğu veya serbestçe kullanabildiği bir veya daha fazla silaha el konulması cezaları da verilmektedir. Diğer taraftan madde 431-8 uyarınca, söz konusu suçlardan birini işleyen yabancılar, madde 131-30'da belirtilen koşullar altında, sürekli olarak ya da en fazla on yıl süreyle Fransız topraklarından menedilebilmektedir.

3.2. Estonya

AB'ye 2004 yılında üye olan ve AİHS ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin tarafı olan Estonya'da toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin anayasal düzenleme Estonya Anayasası'nın[10] 47. maddesinde yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre, herkes önceden izin almaksızın barışçıl bir şekilde toplanma ve toplantı yapma hakkına sahiptir. Ancak bu hak, milli güvenliğin korunması, kamu düzeninin sağlanması, genel ahlakın korunması, trafik, toplantıya katılanların güvenliğinin sağlanması veya bulaşıcı bir hastalığın yayılmasının önlenmesi amacıyla ve kanunla öngörülen hallerde ve usullere uygun olarak sınırlanabilir.

Estonya hukuk sistemi içerisinde toplanma ve örgütlenme hakkını koruma altına alan yasal düzenlemeler ise Estonya Ceza Kanunu'nun (ECK)[11] 158. maddesinde yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre yasal olarak düzenlenmiş bir halka açık toplantıya müdahale edilmesi veya toplantının şiddet kullanılarak dağıtılması para cezası veya bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmakta, aynı fiilin bir tüzel kişi tarafından işlenmesi ise para cezası ile cezalandırılmaktadır.

Toplanma ve örgütlenme hakkının hangi şartlar altında ve ne biçimde kullanılabileceğine ilişkin düzenlemelere Estonya Kolluk Kuvvetleri Kanunu'nda (EKKK)[12] yer verilmiştir. EKKK'nun 58. maddesine göre kamuya açık toplanma; kamuya açık bir "toplantı" veya kamuya açık bir "etkinlik" şeklinde gerçekleşebilir. Toplantı, insanların görüşlerini oluşturmak veya ifade etmek için ortak bir amaçla kamuya açık bir yerde bir araya gelmesi; etkinlik ise insanların bir arada bulunduğu ve kamuya açık bir yerde gerçekleşen ve kamuya yönelik olan ancak toplantı olmayan bir eğlence faaliyeti, yarışma, performans, ticari veya benzeri bir faaliyet olarak tanımlanmıştır.

EKKK'nun 62. maddesinde konusu itibariyle yasaklanan toplantılar düzenlenmiştir. Buna göre, Estonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve egemenliğine karşı veya Estonya Cumhuriyeti'nin anayasal düzenini zorla değiştirmeye yönelik olan, Estonya Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünün zorla ihlal edilmesini teşvik eden toplantılar ile milliyet, ırk, renk, cinsiyet, dil, köken, din, siyasi görüş veya mülkiyet ya da sosyal statü vb. temelinde nefret, şiddet veya ayrımcılığı teşvik etmeyi yahut suç işlemeyi veya suç işlemeye teşvik etmeyi amaçlayan toplantılar düzenlenmesi yasaktır. EKKK'nun 63. maddesi ise toplantı yapılabilecek yerlere ilişkin birtakım yasaklar getirmektedir. Bu düzenlemeye göre, son derece tehlikeli bulaşıcı bir hastalığın salgın olarak yayıldığı bölgede, bir sınır geçiş noktasında ve AB'nin dış sınırına 100 metreden daha yakın bir mesafede, nominal gerilimi 1000 Voltun üzerinde olan bir elektrik tesisatının koruma bölgesinde toplantı düzenlemek yasaktır.

EKKK'nun 64. maddesi "toplantı düzenleyicisi"ne ilişkin düzenlemelere yer vermektedir. Söz konusu düzenlemeye göre; bir toplantı ancak, AB vatandaşı olan veya uzun süreli ikamet iznine sahip olan veya daimi ikamet hakkına dayanarak Estonya'da kalan bir yabancı olan aktif hukuki ehliyete sahip yetişkin bir gerçek veya tüzel kişi tarafından düzenlenebilir. 64. maddenin 3. fıkrası uyarınca toplantı düzenleyicisi; toplantının barışçıl bir şekilde yapılmasını ve toplantıya katılanların güvenliğini garanti etmekle, toplantının düzenlenmesinde kullanılan herhangi bir nesnenin toplantıya katılmayan kişileri, herhangi bir mülkü veya çevreyi tehlikeye atmamasını garanti etmekle, toplantının önemli veya ciddi bir acil tehdide yol açması veya bu Kanunun 62. maddesinde belirtilen durumların ortaya çıkması halinde toplantıyı derhal sona erdirmekle, toplantı bildiriminin sunulmasından toplantının sona ermesinden itibaren bir gün geçene kadar bu Kanunun 68. maddesinin 2. fıkrasının 5. veya 6. bentlerinde belirtilen bir iletişim aracıyla ulaşılabilir olmakla, toplantıda düzeni sağlamak için polis veya diğer yetkili kolluk kuvvetleri tarafından verilen her türlü emre uymakla, bu Kanunun 68. maddesinin 2. fıkrasının 9. bendinde belirtilen yapıların toplantının bitiminden sonra makul bir süre içinde toplantının yapıldığı yerden kaldırılmasını sağlamakla ve toplantının bitiminden sonra, toplantı sonucunda ortaya çıkan her türlü atığın

10 https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521052015001/consolide
11 https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide
12 https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504012016003/consolide

toplantının yapıldığı yerden uzaklaştırılmasını sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca toplantı düzenleyicisinin toplantıda düzeni ağır bir şekilde ihlal eden bir kişinin toplantıyı terk etmesini isteyebilme yetkisi bulunmaktadır.

EKKK'nun 65. maddesi, "toplantı görevlisi"ni düzenlemekte ve bu kişi bakımından birtakım yükümlülükler öngörmektedir. Toplantı görevlisi bir toplantının bir bina veya yapının dışında yapıldığı durumlarda toplantıyı düzenleyen kişi tarafından toplantıda düzeni sağlamak için görevlendirilen yeterli sayıdaki kişiyi ifade etmektedir. Toplantı görevlisi, toplantıyı düzenleyene yükümlülüklerin yerine getirmesinde yardımcı olmakla, toplantı süresince toplantının yapıldığı yerde kalmakla ve toplantı sırasında bir görevli olarak tanınmayı sağlayan işaretler takmakla yükümlüdür. EKKK'nun 66. maddesine göre "toplantıya katılan kişi" ise toplantının düzenleyicisi veya toplantı görevlileri tarafından toplantıda düzeni sağlamak için verilen emirlere uymakla ve toplantı düzenleyicisinin, toplantı düzenini ağır bir şekilde ihlal ettiği gerekçesiyle kendisini toplantı alanından uzaklaştırma yetkisini kullandığı durumlarda toplantıyı derhal terk etmekle yükümlüdür.

EKKK'nun 67. maddesi toplantılara ilişkin ön bildirim usulünü düzenlemektedir. Söz konusu düzenlemeye göre, toplantının yapılmasının trafiğin yeniden düzenlenmesini gerektirdiği durumlarda veya toplantının, toplantı yapılması amaçlanan bir bina veya yapının dışında yapılmak istenmesi ve toplantının yapılması için çadır, sahne, stant veya diğer büyük ölçekli yapıların kurulmasının, ses veya ışık cihazlarının kullanılmasının söz konusu olduğu durumlarda ve bina veya yapının olağan kullanımını başka bir şekilde rahatsız edebilecek veya engelleyebilecek olması durumunda; toplantının düzenleyicisinin, toplantının yapılacağı günden en geç dört iş günü, en erken üç ay önce toplantının yapılacağı yerin valiliğine toplantının yapılacağına ilişkin bildirimde bulunması gerekmektedir. Önceden planlanmamış, başka bir deyişle kendiliğinden oluşan söz konusu nitelikte bir toplantı için ön bildirimde bulunulmasına gerek yoktur. Valiliğe yapılacak olan bu bildirimin içerisinde yer alması gereken hususlar EKKK'nun 68. maddesinde belirtilmiştir. Söz konusu düzenleme uyarınca toplantı bildiriminin öngörülen gerekliliklere uygun olması halinde, valilik bildirimi kabul eder ve derhal toplantıyı düzenleyen kişiye toplantı bildiriminin alındığına dair yazılı bir bildirim gönderir.

EKKK kimi durumlarda, bir toplantının düzenlenmesi ve gerçekleştirilmesine ilişkin devletin alacağı özel denetim tedbirleri öngörmüştür. EKKK'nun, kolluk kuvvetleri tarafından özel denetim tedbirlerine ilişkin genel bir düzenleme içeren 24. maddesinin 6. fıkrasına göre önemli veya ciddi bir tehdidin önlenmesi için gerekli olmadıkça doğrudan güç kullanılamaz. EKKK'nun 69. maddesine göre, aynı yerde ve aynı zamanda başka bir toplantının yapılacağına ilişkin daha önceden yapılmış bir bildirimin bulunduğu durumlarda ve ciddi bir acil tehdidin bulunduğu durumlarda valilik, toplantı düzenleyicisinden toplantının yerinin veya zamanının değiştirilmesini isteyebilir. EKKK'nun 70. maddesine göre ise, polis toplantı görevlisinin toplantıyı düzenleyene yeterince yardımcı olamayacağına kanaat getirirse toplantıdaki görevli sayısını artırmasını isteyebilir veya bu kişinin bir toplantı görevlisinin görevlerini yerine getiremeyeceği kanaatine varırsa, atanmış görevliyi başka bir kişiyle değiştirebilir. Vali de ciddi bir tehdidin önlenmesi veya bu tehdide karşı koyulması için kaçınılmaz olması halinde, bir toplantı organizatöründen bu kanunda belirtilmeyen herhangi bir yükümlülüğü yerine getirmesini isteyebilir. Ayrıca 71. madde uyarınca polis, kaçınılmaz olması ve toplantıyı sona erdirmekten daha hafif bir önlem olması halinde; söz konusu kişiden kaynaklanan acil ciddi bir tehdit söz konusu olması, kişinin davranışlarının bu Kanunun 62. maddesinde belirtilen durumları sergilemesi veya uzaklaştırılan kişinin hayatına veya fiziksel dokunulmazlığına yönelik acil bir tehdide karşı koymanın gerekli olması ve bu Kanunun 73. maddesinde belirtilen tedbir dışında başka bir tedbir uygulayarak buna karşı koymanın mümkün olmaması halinde bir kişiyi toplantıdan çıkarabilir ve de kişiyi toplantıdan uzaklaştırırken amaca ulaşmak için mutlak surette kaçınılmaz olduğu ölçüde doğrudan güç kullanılabilir.

EKKK'nun 72. maddesine göre vali, toplantıyı düzenleyen kişinin bu Kanunun 69. maddesi uyarınca kendisine getirilen bir kısıtlamaya uymadığı durumlarda veya toplantının yapılmasının ciddi bir acil tehdide yol açtığına ve bu tehdide daha az ihlal edici bir tedbirle karşı koymanın mümkün olmadığı kanaatine vardığı durumlarda bir toplantının yapılmasını yasaklayabilir. Diğer taraftan emredici bir hüküm olarak kaleme alınmış olan madde 73/1'e göre, bir toplantının yapılması bu Kanunun 62. veya 72. maddelerine göre yasaklanmışsa veya toplantı bu Kanun'un 63. maddesinde belirtilen bir yerde yapılıyorsa, polis toplantıyı düzenleyenlere toplantıyı sona erdirme emri verir. 73.maddesin 2.fıkrası ise polisin takdir yetkisi çerçevesinde bir sona erdirme halini düzenlemektedir. Buna göre, toplantıyı düzenleyen kişi bu Yasanın 69. veya 70. maddelerine dayanılarak kendisine getirilen bir kısıtlamaya uymazsa, toplantının düzenlenmesi derhal ciddi bir tehdide yol açıyorsa ve bu tehdide daha az ihlal edici bir önlemle karşı koymak mümkün değilse veya toplantıya katılanların hayatının veya fiziksel dokunulmazlığının daha az ihlal edici bir tedbirle önlenemeyecek acil bir tehdit altındaysa polis toplantıyı düzenleyen kişiye toplantıyı sona erdirme emri verebilir. Madde 73/3 uyarınca, eğer toplantıyı düzenleyen kişiye madde 73/1 ve 73/2'de belirtilen bir emir verilemezse veya bu emir işe yaramazsa, polis toplantıya katılan

kişilere toplantıyı sona erdirme emri verir. 73.maddenin ilk üç fıkrasında belirtilen durumların söz konusu olması halinde polis ayrıca kişilerin toplantının yapılacağı yerde toplanmasını engelleyebilir. Nihayet, madde 73/5'e göre toplantıya katılan bir kişi toplantının sona erdirilmesi emrine uymazsa, toplantının dağıtılması için mutlak surette kaçınılmaz olduğu ölçüde, bu kişiye karşı doğrudan zor kullanılabilir.

Toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı bakımından önem arz eden bir konu olan kolluğun güç kullanma yetkisine ilişkin düzenlemeler EKKK'nun "Doğrudan Güç Kullanma" başlıklı 74.maddesinde yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre doğrudan zorlama, bir gerçek kişinin, bir hayvanın veya bir eşyanın fiziksel güç, özel teçhizat, silah veya mühimmatla etkilenmesi anlamına gelir. EKKK'nun 75.maddesine göre polis tarafından fiziksel güç, özel teçhizat veya silah kullanılabilir; diğer kolluk kuvvetleri ise sadece kanunla öngörülen durumlarda fiziksel güç, özel teçhizat veya silah kullanabilir. EKKK'nun 78. maddesi uyarınca doğrudan güç kullanımı gerçekleştirilmeden önce uyarı yapılması öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre kolluk kuvvetleri, isteyenlerin gönüllü olarak geri çekilme imkanına sahip olacağı düşüncesiyle, kalabalığa karşı doğrudan zorlama uygulanması konusunda kişileri önceden uyarır; bir kalabalığa karşı doğrudan zorlama uygulanırken, kişilerin kendilerine karşı teknik bir engelin kullanılmasına karşı uyarılmaları gerekmez. Bu uyarı ancak acil ciddi bir tehdide karşı koyma veya bir karışıklığı ortadan kaldırma ihtiyacı nedeniyle ikazın mümkün olmadığı durumlarda ihmal edilebilecektir; ancak kalabalığa karşı ateşli silah kullanılmasına karşı uyarı hiçbir şekilde ihmal edilemez. Doğrudan güç kullanımının hangi durumlarda mümkün olabileceği EKKK'nun 76. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre polis ya da kanunda öngörülen hallerde başka bir kolluk kuvveti, sadece idari bir işlemle bir kişiye yönelik bir tehdidi tespit etme ya da karşı koyma veya bir rahatsızlığı ortadan kaldırma yükümlülüğünün yerine getirilmesini sağlamanın başka bir idari zorlayıcı tedbirle mümkün olmaması ya da zamanında mümkün olmaması halinde doğrudan zor kullanaabilir.

EKKK'nun 79-1 maddesine göre ciddi bir tehdide karşı polis ya da kanunda öngörülen durumlarda başka bir kolluk kuvveti, tehdide ateşli silah dışında başka bir doğrudan zor kullanma tedbiriyle karşı koymanın mümkün olmaması ya da zamanında mümkün olmaması halinde ve tazyikli su kullanırken başka bir önemli yararı tehlikeye atmamak için her türlü çabanın gösterileceği göz önünde bulundurularak, kalabalığa karşı tazyikli su kullanabilir. Söz konusu Kanun'un 81. maddesinin 1. fıkrasına göre polis veya kanunda öngörülen durumlarda başka bir kolluk kuvveti, ciddi bir tehdide karşı koymak için, tehdidin başka bir doğrudan zor kullanma tedbiriyle karşılanmasının mümkün olmadığı veya zamanında mümkün olmadığı durumlarda ve ateşli silah kullanırken başka bir önemli yararı tehlikeye atmamak için her türlü çabanın gösterildiği göz önünde bulundurularak son çare olarak ateşli silah kullanabilir. 81. maddenin 2. fıkrasınagöre ise polis veya başka bir kolluk kuvveti, bir kişiyi saldıramaz, direnemez veya kaçamaz hale getirmek için ancak son çare olarak, bu amaca bir hayvana veya bir şeye karşı ateşli silah kullanarak veya başka bir doğrudan zor kullanma tedbiriyle ulaşmanın mümkün olmaması ve ayrıca madde metninde belirtilen amaçlar için mutlak gerekli olması halinde ateşli silah kullanabilir. Söz konusu amaçlar ise yaşama veya fiziksel dokunulmazlığa yönelik acil bir tehdide karşı koymak, birinci derecede şiddet içeren bir suçun ya da müebbet hapis cezasına hükmedilebilecek bir suçun işlenmesini engellemek ve birinci dereceden şiddet içeren bir suçun veya müebbet hapis cezasına çarptırılabilecekleri bir suçun işlenmesiyle ilgili olarak kanun uyarınca özgürlüklerinden yoksun bırakılabileceklerse veya kanun uyarınca özgürlüklerinden yoksun bırakılmışlarsa, bir şüpheliyi, sanığı veya hüküm giymiş bir suçluyu gözaltına almak veya kaçmalarını engellemektir. EKKK'nun 77.maddesi uyarınca doğrudan güç kullanımı uygulanarak bir kişinin yaralanmasına neden olunması halinde, kolluk kuvveti ilk fırsatta kişiye ilk yardım yapılmasını sağlamak ve gerekirse ambulans çağırmakla yükümlüdür.

EKKK'nda toplanma ve örgütlenme hakkının kullanımına ilişkin yukarda yer verilen düzenlemelerine aykırı olarak toplantı düzenlenmesi durumunda ayrıca ECK'nun ilgili maddeleri de uygulama alanı bulacaktır. ECK'nun "Halka Açık Toplantı Düzenleme Şartlarının İhlali" başlıklı 264-1 maddesine göre halka açık toplantıların düzenlenmesine ilişkin olarak belirlenen şartların ihlali para cezası ile cezalandırılır. ECK'nun 265.maddesine göre ise izinsiz kamuya açık bir toplantı düzenlemek veya böyle bir toplantıya katılmaya teşvik etmek, para cezası veya bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Aynı fiil bir tüzel kişi tarafından işlenirse para cezası ile cezalandırılabilmektedir.

3.3. Finlandiya

AB'ye 1995 yılında üye olan ve AİHS ile Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme'nin tarafı olan Finlandiya'da toplanma örgütlenme özgürlüğü hakkına ilişkin anayasal düzenleme Finlandiya Anayasası'nın[13] 13. maddesinde yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre herkes, izin almaksızın toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme ve bunlara katılma hakkına sahiptir. Herkes örgütlenme özgürlüğüne sahiptir ve örgütlenme özgürlüğü, izin almaksızın dernek kurma, bir derneğe üye olma ya da olmama ve bir derneğin faaliyetlerine katılma hakkını içerir. Sendika kurma ve diğer çıkarları gözetmek amacıyla örgütlenme özgürlüğü de aynı şekilde güvence altına alınmıştır. Ayrıca toplanma özgürlüğü ve dernek kurma özgürlüğünün kullanılmasına ilişkin daha ayrıntılı hükümler kanunla belirlenir.

Finlandiya hukuk sistemi içerisinde toplanma ve örgütlenme hakkını koruma altına alan yasal düzenlemeler ise Finlandiya Ceza Kanunu'nda (FCK)[14] yer almaktadır. FCK'nun "Demokrasiye Karşı Suçlar" başlıklı 14. bölümünün 5. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, şiddet kullanarak veya başkasının esenliğine ciddi şekilde zarar verme tehdidiyle bir kişinin; kamu işleriyle ilgili görüşlerini bir toplantıda veya bu amaçla düzenlenmiş başka bir toplantıda, medyada veya başka bir şekilde alenen ifade etmesini, kamu işlerinin yürütülmesi için düzenlenmiş bir toplantıya, yürüyüşe veya başka bir toplantıya katılmasını veya kamu işlerinin yürütülmesi için bir dernek kurmasını veya böyle bir derneğe katılmasını, üye olmasını veya böyle bir dernekte faaliyet göstermesini engelleyen kişi, siyasi özgürlüğü ihlalden dolayı para cezasıyla veya iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Ayrıca, belirtilen şekilde bir başkasının kamu işleriyle ilgili görüşlerini bir toplantıda veya başka bir toplantıda, medyada veya başka bir şekilde alenen ifade etmesini, kamu işlerinin yürütülmesi için düzenlenen bir toplantıya katılmasını veya kamu işlerinin yürütülmesi için kurulan bir derneğe katılmasını, üye olmasını veya faaliyette bulunmasını istemeyerek de olsa sağlayan kişi, siyasi özgürlüğün ihlali suçundan cezalandırılmaktadır. FCK'nun 14. bölümünün 6.maddesine göre şiddet kullanarak veya şiddet tehdidinde bulunarak bir toplantının, yürüyüşün veya kamu işleriyle ilgili başka bir toplantının düzenlenmesini hukuka aykırı olarak engelleyen kişi para cezasıyla veya iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. FCK'nun "İşçilere Karşı Suçlar" başlıklı 47. bölümünün 5. maddesine göre ise bir çalışanın yasal bir sınai veya siyasi dernek kurmasını veya bu derneğe katılma veya üye olma ya da faaliyetlerine katılma hakkını kullanmasını engelleyen ya da çalışanları veya onların sanayi kuruluşlarını, işbirliği içinde bir çalışan temsilci, kayyum, iş güvenliği kayyumu veya personel temsilcisi atamaktan veya seçmekten alıkoyan bir işveren, işveren vekili veya bir çalışan örgütlenme hakkının ihlali nedeniyle para cezası ile cezalandırılmaktadır. Ayrıca, bir çalışanı sınai veya siyasi bir derneğe katılmaya veya üye olmaya zorlayan kişi de örgütlenme hakkının ihlali nedeniyle cezalandırılmaktadır.

FCK'nun 11. bölümünün 9. maddesi kamuya açık bir toplantı veya etkinliğin düzenlenmesinde ayrımcılık yapılmasına ilişkin ceza hükmünü içermektedir. Bu düzenlemeye göre, kamuya açık bir eğlence veya toplantı düzenlerken, haklı bir neden olmaksızın bir kimsenin eğlenceye veya toplantıya girmesini reddeden veya onu dışarı çıkaran veya bir kimseyi ırkı, ulusal veya etnik kökeni, rengi, dili, cinsiyeti, yaşı, aile bağları, sağlık durumu, dini, siyasi eğilimi, siyasi veya sınai faaliyeti veya benzeri başka bir durumu nedeniyle eşit olmayan veya esasen daha aşağı bir konuma yerleştiren kişi, ayrımcılık nedeniyle altı aya kadar hapis cezasıyla veya para cezasıyla cezalandırılacaktır.

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının hangi koşullarla ve ne şekilde kullanılabileceğine ilişkin düzenlemelere Finlandiya Toplanma Kanunu'nda (FTK)[15] yer verilmiştir. Söz konusu Kanun, 1. maddesinde açıklandığı üzere, Finlandiya Anayasası'nda öngörüldüğü şekilde toplanma özgürlüğünün kullanılmasını güvence altına almak ve kamuya açık toplantıların ve kamuya açık etkinliklerin düzenlenmesine ilişkin gerekli düzenleyici hükümleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. 2. maddesinde bu Kanun'un kamuya açık toplantılar ve kamuya açık etkinlikler için geçerli olduğu belirtilmiştir. "Kamuya açık toplantı" toplanma özgürlüğünün kullanılması için düzenlenen ve açıkça davet edilmemiş kişilerin de katılımına veya gözlemine açık olan bir gösteri veya başka bir toplantı olarak tanımlanmaktadır ve sadece münferit kişilerin görüşlerini ifade etmeleri için düzenlenen bir gösteri halka açık bir toplantı olarak kabul edilmemektedir. "Kamuya açık etkinlik" ise halka açık olan, ancak "halka açık toplantı" olarak kabul edilmeyen eğlenceler, yarışmalar, performanslar ve diğer benzer etkinlikler olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu Kanun'un, kamu kuruluşları tarafından düzenlenen resmi etkinliklere ve dini toplulukların, topluluğun kendi tesislerinde veya benzer bir yerde kamuya açık ibadet amacıyla düzenledikleri karakteristik etkinliklerine uygulanmayacağı düzenlenmiştir.

---

13 https://oikeusministerio.fi/en/constitution-of-finland?__cf_chl_tk=.RaGVXJwjLVf.f2iJvb3rEfqLePETak1FmqLG1mC5d0-1700825522-0-gaNycGz-NELs

14 https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fin/the-criminal-code-of-finland_html/Criminal_code_of_Finland.pdf

15 https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990530_20020824.pdf

FTK'nun 6. maddesi, Anayasa'da yer alan herkesin kamuya açık bir toplantıya katılma hakkına sahip olduğu hususunu yinelemekte, 3. maddesi ise kamuya açık bir toplantı veya etkinliğin düzenlenmesine ilişkin genel ilkeleri düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre, kamuya açık bir toplantı veya etkinlik, katılımcıların veya izleyicilerin güvenliğini tehlikeye atmadan ve haklarını ihlal etmeden barışçıl bir şekilde düzenlenir ve bir etkinlik düzenlenirken, toplantının çevreye önemli ölçüde zarar vermemesine dikkat edilir. Ayrıca kamuya açık bir toplantı veya etkinlik düzenlenirken, kabul edilebilir bir neden olmaksızın hiç kimseye kişisel durumları nedeniyle diğerlerinden farklı muamele yapılamaz. FTK'nun 4. maddesine göre ise kamu makamları, toplanma özgürlüğünün kullanılmasını, toplanma hakkını engellemeden koruyacak ve kamuya açık toplantıların düzenlenmesindeki gereklilikleri sağlayacak şekilde destekleyeceklerdir.

FTK'nun 5. maddesi kamuya açık bir toplantı düzenleme hakkına kimlerin sahip olduğunu düzenlemektedir. Bu maddeye göre kamuya açık toplantılar hukuken tam ehliyetli gerçek kişiler, şirketler ve vakıflar tarafından düzenlenebilir. Tam ehliyetli olmayan ancak 15 yaşını doldurmuş olan bir kişi, Kanunun toplantı düzenleyicisine yüklediği şartları yerine getiremeyeceği açık olmadıkça, kamuya açık bir toplantı düzenleyebilir ve tam hukuki ehliyete sahip olmayan diğer kişiler ise tam hukuki ehliyete sahip kişilerle birlikte kamuya açık toplantılar düzenleyebilirler. FTK madde 12'de ise kamuya açık etkinliklerin, tam hukuki ehliyete sahip bir kişi, bir şirket ve bir vakıf tarafından düzenlenebileceği ve tam hukuki ehliyeti olmayan bir kişinin, tam hukuki ehliyeti olan bir kişi ile birlikte kamuya açık bir etkinlik düzenleyebileceği belirtilmiştir. FTK, kamuya açık bir toplantıyı veya etkinliği düzenleyen kişiye birtakım görevler yüklemiştir. 17. maddeye göre halka açık bir toplantının ve halka açık bir etkinliğin düzenleyicisi, etkinlikte düzenin ve güvenliğin korunmasını, yasalara uyulmasını sağlar;halka açık bir toplantı için bir başkan seçilirse, bu kişi de aynı görevlere tabidir. Ayrıca 18. maddeye göre kamuya açık bir toplantıyı veya etkinliği düzenleyen kişi, düzeni sağlamak üzere birtakım kişileri görevlendirebilir.

FTK'nun kamuya açık toplantılar için öngörülen bildirim yükümlülüğünü düzenleyen 7. maddesine göre, halka açık bir yerde açık hava toplantısı düzenlenecekse, düzenleyen kişi toplantının başlamasından en az altı saat önce yerel polise sözlü veya yazılı olarak bildirimde bulunmalıdır, ancak toplantının düzenlenmesi kamu düzeninde önemli bir bozulmaya yol açmayacaksa, daha sonra yapılan bir bildirim de geçerli sayılabilir. Söz konusu bildirimin içerisinde yer alması gereken bilgiler FTK'nun 8. maddesinde sayılmıştır. Kamuya açık bir etkinlik söz konusu olduğunda ise FTK'nın 14. maddesi gereğince etkinliğin düzenleyicisi, etkinliğin başlamasından en az beş gün önce polise yazılı olarak bildirmek zorundadır. Benzer biçimde etkinliğin düzenlenmesi kamu düzenini bozmayacaksa ve geç bildirim polisin yasal görevlerini yerine getirmesini makul olmayan bir şekilde engellemeyecekse daha sonra yapılan bir etkinlik bildirimi de kabul edebilecektir. Ancak bu düzenlemeye göre, katılımcı sayısının azlığı, etkinliğin niteliği ya da etkinlik yeri nedeniyle, düzenin ya da güvenliğin sağlanması, çevredekilere rahatsızlık verilmesinin ya da çevreye zarar verilmesinin önlenmesi için önlemler alınmasını ya da özel trafik düzenlemeleri yapılmasını gerektirmeyen kamuya açık bir etkinlik için bildirim yapılmasına gerek yoktur. Ayrıca kamuya açık bir toplantıya ilişkin bildirimle ilgili 8. maddede yer alan hükümler, kamuya açık bir etkinliğe ilişkin bildirimin içeriği için de geçerli olacaktır ve polis, gerektiğinde kamuya açık etkinliğin düzenlenmesine ilişkin diğer koşullar hakkında da bilgi isteyebilecektir.

FTK'nun 9. maddesi kamuya açık toplantıların gerçekleştirilebileceği yerlerle ilgili düzenlemelere yer vermektedir. Bu düzenlemeye göre kamuya açık bir meydan, açık alan, cadde, sokak veya toplantı yapılmasına elverişli benzeri diğer bir umumi mahalde, malik veya zilyedin izni olmaksızın açık havada toplantı düzenlenebilir. Ancak toplantının düzenlenmesinin toplantı yerinin malikine veya zilyedine makul olmayan bir rahatsızlık veya çevreye makul olmayan bir zarar vereceğinin öngörülmesi halinde, böyle bir yerin toplantı amacıyla kullanılmasını kısıtlayabilir. FTK'nun 13. maddesinde ise kamuya açık toplantılar bakımından, etkinliği düzenleyen kişinin, bu amaçla kullanılmak üzere etkinlik yerinin sahibinin veya zilyedinin rızasını alması gerektiği öngörülmüştür. Halka açık toplantıların yapılacağı yerlere ilişkin birtakım sınırlamalar getirilebilmektedir ve bu husus FTK'nun 10. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre aynı yerde, aynı anda birden fazla toplantı düzenleneceği bildirilirse ve bunların aynı anda düzenlenmesi mümkün değilse, bildirimi ilk yapan düzenleyiciye öncelik verilir ve diğer toplantılar başka bir zamanda veya toplantının amacına uygun başka bir yerde yapılmak üzere değiştirebilir. Bildirilen yerde halka açık bir toplantının düzenlenmesi insanların güvenliğini tehlikeye atacaksa, çevreye veya mala önemli ölçüde zarar verecekse, çevredekilere, trafiğe veya bir kamu kuruluşu tarafından düzenlenen uluslararası bir konferansla ilgili bir etkinliğe veya benzer güvenlik düzenlemeleri gerektiren başka bir etkinliğe makul olmayan rahatsızlık verecekse, polis irtibat kişisiyle görüştükten sonra toplantıyı toplantının amacına uygun başka bir yere taşıyabilir. Ayrıca, trafik akışının gerektirdiği durumlarda ve irtibat kişisi ile görüştükten sonra, polis bir yürüyüşün güzergahının değiştirilmesini emredebilir. Tüm bu önlemlerin, irtibat kişisine ulaşılamaması halinde, irtibat kişisiyle görüşmeksizin polis tarafından alınabileceği öngörülmüştür.

FTK'nın 15. maddesi kamuya açık bir etkinliğin yasaklanmasına ilişkin hükümlere yer verirken, Kanun'da kamuya açık bir toplantının yasaklanmasına ilişkin herhangi bir düzenleme ön görülmemiştir. FTK "kamuya açık bir etkinlik" ile "kamuya açık bir toplantı"yı ayırmakta ve ayrı ayrı tanımlamaktadır. Yasakla ilgili olarak ise etkinliğin yasaklanmasına ilişkin hükümler bulunmakta olup, toplantının yasaklanmasına ilişkin herhangi bir hüküm öngörülmemiştir. Söz konusu 15. maddeye göre polis; etkinliğin yasadışı olması veya düzenlenmesinin bu Kanunu veya ilgili yönetmelikleri ihlal etmesi, etkinlikte düzen ve güvenlik sağlanamaması, etkinliğin düzenlenmesinin sağlığı tehlikeye atacak veya mülke zarar verecek olması ya da etkinliğin düzenlenmesinin çevredekilere önemli ölçüde rahatsızlık veya çevreye zarar verecek olması durumunda diğer önlemlerin yetersiz kalması halinde bir etkinliğin düzenlenmesini yasaklayabilir.

Halka açık bir toplantı veya etkinliğin kesilmesi ve dağıtılmasına ilişkin düzenlemeler ise FTK'nun 21. ve 22. maddelerinde yer almaktadır. 21. maddeye göre halka açık bir toplantı, toplantının devam etmesinin kişilerin, mülkün veya çevrenin güvenliği için acil bir tehlike oluşturması halinde, toplantının düzenleyicisi tarafından kesilir veya dağılması emredilir. Ayrıca söz konusu sebeplerle ve toplantının Kanuna aykırı olarak düzenlendiği hallerde diğer önlemlerin yeterli olmaması sebebiyle polis de toplantıyı durdurma ya da dağılmasını emretme yetkisine sahiptir. Kamuya açık bir etkinlik ise 22. madde uyarınca, 15.maddede yer alan halka açık etkinliğin yasaklanmasını gerektiren durumların varlığı halinde etkinliğin düzenleyicisi tarafından iptal edilir veya dağıtılması emredilir. Aynı koşulların varlığı halinde diğer önlemlerin yetersiz kalması durumunda polis de aynı yetkilere sahiptir.

FTK'nun 11. maddesine göre halka açık bir toplantıda pankartlar, amblemler, hoparlörler ve diğer olağan toplantı araçları kullanılabilir ve geçici yapılar kurulabilir. Bu durumda, toplantıyı düzenleyen kişi, katılımcılara, izleyicilere veya çevreye herhangi bir tehlike veya makul olmayan rahatsızlık veya zarar verilmediğinden emin olmalıdır. 23. madde ise halka açık bir toplantı veya etkinlikte kullanılması yasak olan araç ve gereçlere ilişkin düzenlemelere yer vermektedir. Bu düzenlemeye göre kamuya açık bir toplantıda veya etkinlikte ya da bunların yakın çevresinde, başka bir kişinin hayatına veya sağlığına karşı bir suçun işlenmesinde kullanılabileceğine inanmak için bir neden varsa, hiç kimse ateşli silah, patlayıcı, kesici silah veya benzeri bir nesne veya madde bulunduramaz. Toplantıyı veya etkinliği düzenleyen kişi ve polis, kamuya açık bir toplantıda veya kamuya açık bir etkinlikte sarhoş edici maddelerin bulundurulmasını yasaklama hakkına sahiptir.

Halka açık bir toplantı veya gösteride polisin görevleri ve kullanabileceği yetkiler FTK'nun 19. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre, toplanma özgürlüğünün kullanılmasını korumak polisin görevidir. Ayrıca polis, düzenleyicinin bu Kanun kapsamındaki görevlerini yerine getirmelerini sağlar ve gerektiğinde kamuya açık bir toplantıda veya kamuya açık bir etkinlikte düzenin ve güvenliğin sağlanması için önlemler alır. Polis memuru ve bir sivil koruma görevlisi görevlerini yerine getirirken, kamuya açık bir toplantıya veya etkinliğe serbestçe girebilir. Ayrıca FTK'nun 20. maddesine göre polis, etkinlikten önce veya etkinlik sırasında kamu düzeninin veya güvenliğinin sağlanması, sağlığa, mülke veya çevreye verilen zararın önlenmesi veya çevreye verilen zararın azaltılması, görgü tanıklarının hak ve menfaatlerinin korunması ve trafiğin serbest akışının sağlanması amaçları doğrultusunda gerektiğinde emir ve talimatlar verebilir.

Finlandiya Polis Kanunu'nun 19. maddesi uyarınca, polis memurları, toplanma, kamu düzenini ve güvenliğini tehdit ettiğinde veya trafiği engellediğinde, kalabalığın dağılmasını veya yer değiştirmesini isteme hakkına sahiptir. Dağılma veya yer değiştirme talimatına itaat edilmediğinde, polis memurlarının, kalabalığı dağıtmak için güç kullanma ve bu talimata uymayan kişileri yakalama hakkı bulunmaktadır. Yakalanan kişiler, tedbirin amacına ulaşılıp ulaşılmaz serbest bırakılmak zorundadır[16].

16 Polislik Kanunu'na erişilen karar için bkz: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163489

4. Üye Ülkelerin Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakkına İlişkin Olarak Sahip Oldukları Kurumsal Yapılanmalar

4.1. Fransa

"Hakların Savunucusu" (Défenseur des Droits- DDD) 2011 yılında oluşturulan ve Fransa Cumhuriyeti Anayasası'nın 71-1 maddesinde düzenlenen bağımsız bir kamu kurumudur. Şikâyet başvurularını aldığı gibi, re'sen harekete geçme ve dava açma yetkisi de bulunmaktadır. Temel amaçları hakları ihlal edilen insanları savunmak ve haklara erişimde eşitliği sağlamak olan bu kurum doğrudan işkence ve kötü muamele yasağını hayata geçirmekle görevli olmasa daFransa'daki güvenlik faaliyetlerini yürüten görevlilerin etik kurallarına uymalarını sağlamaktan sorumlu olması sebebiyle konu bakımından önem taşımaktadır.[17] Özellikle toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında meydana gelen polis şiddetine ilişkin olarak çok sayıda başvuru almakta ve re'sen harekete geçtiği durumlar da kamuoyuna yansımaktadır[18].

Ağustos 2020'de, İnsanlığa Karşı Suçlar ve Nefret Suçlarıyla Mücadele Merkez Ofisi (L›Office central de lutte contre les crimes contre l›humanité et les crimes de haine- OCLCH) bünyesinde bir nefret suçları bölümü oluşturulmuştur.[19] Bu kurum, " ayrımcılık yasağı ve nefret suçları gibi konularda kılavuzlar hazırlamakta ve bu çerçevede işlenen suçlarla ilgili cezai soruşturmaları yürütmekte ve koordine etmektedir.[20]

Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonu (La Commission Nationale Consultative des Droits de l'Homme - CNCDH), Fransa'da insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için Birleşmiş Milletler tarafından akredite edilmiş ulusal kurumdur. Ulusal bir insan hakları kurumu olarak CNCDH'nin üç ana misyonu vardır: kamu yetkililerine insan hakları konusunda tavsiyelerde bulunmak, Fransa'nın bu alandaki uluslararası taahhütlerine uyumunu izlemek ve insan hakları konusunda eğitim vermek. Bu çerçevede, gösteri yürüyüşleri sırasında insan hakları ihlallerini inceleyen ve hükümete öneriler sunan bir kurumdur.[21]

Ulusal Polis Teşkilatı Genel Müfettişliği (Inspection Générale de la Police Nationale- IGPN), Ulusal Jandarma Teşkilatı Genel Müfettişliği (Inspection Générale de la Gendarmerie Nationale- IGGN) ve Genel Hizmetler Müfettişliği (l'Inspection Générale des Services- IGS) yasaları uygulamaktan ve meşru güç kullanmaktan sorumlu olan güvenlik güçlerini kontrol etmekten sorumlu kurumlardır. Bu kurumlar kolluk kuvvetleri tarafından kişilere kötü muamelede bulunulduğuna ilişkin şikayetlerin işleme konulması ve soruşturulmasında aktif rol oynamaktadır.[22] Ayrıca Ulusal Polis Memurları Akademisi (l'École Nationale Supérieure de la Poliçe) ve Ulusal Cezaevi İdaresi Akademisi (L'École Nationale d'Administration Pénitentiaire- ENAP), Bağımsız İdari Otoriteler (Autorité Administrative Indépendante- AAI) ile birlikte kolluk kuvvetlerine kötü muamele yasağına ilişkin eğitimler vererek, bu konuda çıkması olası problemlerin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.[23]

Fransa'da toplantıların valilik tarafından yasaklanmasına ilişkin son dönemde verilen kararlarına karşı başvuruların idare mahkemelerine yapıldığının kamuoyuna yansıdığı gözlemlenmektedir[24]. Bu konuda hak temelli sivil toplum kuruluşlarının toplantı ve gösteri özgürlüğüne yasaklayıcı müdahaleler ile ilgili aktif davrandığı ve yargı yoluna başvurması önemli bir dengeleyici güvencedir[25].

---

17 https://www.defenseurdesdroits.fr/fr/institution/organisation/defenseur, ayrıca bkz. CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 9-14 ve CCPR/C/FRA/5, paragraf 11-13.
18 Pek çok haber arasında, bkz. https://www.lepoint.fr/societe/violences-policieres-la-defenseure-des-droits-saisie-100-fois-09-04-2023-2515553_23.php
19 https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/notre-institution/notre-organisation/l-office-central-de-lutte-contre-les-crimes-contre-l-humanite-et-les-crimes-de-haine-oclch
20 CCPR/C/FRA/6, paragraf 37.
21 https://www.cncdh.fr/
22 CAT/C/FRA/7, paragraf 145-152 ve CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 110-129; CPT/Inf (2021) 14, paragraf 30. https://rm.coe.int/1680a2f0a0
23 CAT/C/FRA/7, paragraf 117-135 ve CAT/C/FRA/Q/7/Add.1, paragraf 78-89.
24 Pek çok karar arasında bkz. https://www.alpes-maritimes.gouv.fr/contenu/telechargement/49078/383371/file/Recueil%20special%20296.2023.pdf
25 Pek çok başvuru haberi arasında bkz. https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2023/03/29/la-tres-grande-discretion-des-arretes-interdisant-les-rassemblements-spontanes-contre-la-reforme-des-retraites_6167480_4355770.html

Son olarak, her ne kadar doğrudan toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olmasa da, ilişkilendirilebildiği ölçüde, Özgürlükten Mahrum Bırakma Yerleri Genel Denetçisi'ne (Contrôleur Général des Lieux de Privation de Liberté"- CGLPL) de değinilebilir. Bu denetim mekanizması, BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol'ün (OPCAT) onaylanmasının ardından, bu protokolün 17. maddesi uyarınca ulusal önleme mekanizması (National Preventive Mechanism- NPM) olarak kurulan bağımsız bir kamu kurumudur.[26] Bu makam, görev alanına girebilecek eylemler veya durumlarla ilgili olarak temel haklarına saygı gösterilmesini sağlamak isteyen herhangi bir gerçek veya tüzel kişiden başvuru alabilir.[27] Denetçinin görev alanı cezaevleri, insanların rızaları olmadan kaldıkları hastaneler, gözaltı veya gümrük gözaltı yerleri, yabancıların alıkonulduğu merkezler ve özgürlükten mahrum bırakılan insanların taşınmasında kullanılan araçlar gibi insanların özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı tüm yerler olarak belirlenmiştir.[28] Doğrudan toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü hayata geçirmeye özgülenmiş olmayan bu kurum kolluk kuvvetlerinin kişilere yönelik müdahalelerini denetlemesi bakımından toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün etkin şekilde kullanılmasını sağlayacak çalışmalar yürütmektedir.

4.2. Estonya

Bir ombudsmanlık mekanizması olarak Estonya Adalet Şansölyesi (Õiguskantsler), temel hakların korunması söz konusu olduğunda kamu görevi yapan kurum ve yetkililerin; kişilerin Anayasa, kanun ve diğer mevzuat düzenlemelerinden kaynaklanan hak ve özgürlüklerini ihlal edip etmediğinin denetiminden sorumludur. Adalet Şansölyesi'nin temel amacı, insanları kamu otoritesinden ve yetkililerin keyfiliğinden korumaktır.

Adalet Şansölyesi, kamu görevi yapan bir kurumun faaliyetinin hukuka uygun olmadığını tespit ettiğinde, kurumun kişi haklarını nasıl ihlal ettiğine ilişkin görüş bildirmekte ve gerekiyorsa kuruma bu konuda tavsiyede bulunmaktadır. Ayrıca, ihlali ortadan kaldırmak için eleştiri yapabilir, görüş bildirebilir veya özel tavsiyelerde bulunabilir. Adalet Şansölyesi, görüşlerinin dikkate alınıp alınmadığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla, denetlenen kurumlarda soruşturma yapma hakkına sahiptir. Adalet Şansölyesinin görüşleri dikkate alınmaz veya soruşturmaya yanıt verilmezse Adalet Şansölyesi denetim makamına, hükümete ve Parlamentoya bir rapor sunabilir. Diğer taraftan devam eden bir dava hakkında kamuoyuna bilgi verebilmektedir.

2019 yılı itibariyle Estonya Adalet Şansölyesi'nin (Õiguskantsler)[29] görev alanı, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına yönelik ulusal kurumların statüsüne ilişkin Paris İlkeleri kapsamında Ulusal İnsan Hakları Kurumu (National Human Rights Institution- NHRI) olarak hareket etmesini sağlayacak şekilde genişletilmiş ve kuruma 2020'de Paris İlkeleri kapsamında en yüksek statü olan A statüsü verilmiştir.[30] Diğer taraftan Adalet Sanşölyesi BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol›ün (OPCAT) onaylanmasının ardından, bu protokolün 17. maddesi uyarınca ulusal önleme mekanizması (National Preventive Mechanism- NPM) olarak belirlenmiş durumdadır.[31] Bu kurumun faaliyetleri her ne kadar yalnızca toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkına özgülenmiş olmasa da genel olarak insan hakları alanında yürüttüğü faaliyetler bu hakkın da hayata geçirilebilmesi bakımından önem taşımaktadır.

4.3. Finlandiya

Finlandiya'da BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol'ün (OPCAT) onaylanmasının ardından Finlandiya Parlamento Ombudsmanlığı[32], bu Protokolün 17. maddesi uyarınca ulusal önleme mekanizması (National Preventive Mechanism- NPM) olarak belirlenmiş durumdadır.[33] Ombudsmanlık, esas olarak kendisine gelen şikâyetleri soruşturarak yetkililerin eylemlerinin hukuka uygunluğunu denetlemektedir. Diğer taraftan, hukuka aykırılıklar veya mağduriyetler, şikâyet dışında başka yollarla da Ombudsmanın dikkatini çekebilmekte ve bu durumda kendi inisiyatifiyle konuyu soruşturmaya alabilmektedir. Ombudsman aynı zamanda kurum ve kuruluşlarda denetimler de gerçekleştirir.

26 https://www.cglpl.fr/en/the-tasks-of-the-controleur-general-des-lieux-de-privation-de-liberte/
27 CCPR/C/FRA/5, paragraf 8.
28 CCPR/C/FRA/5, paragraf 9.
29 https://www.oiguskantsler.ee/en/history-institution
30 CCPR/C/EST/CO/4, paragraf 7-8 ve CCPR/C/EST/4, paragraf 20.
31 https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt/national-preventive-mechanisms
32 https://ennhri.org/our-members/finland-parliamentary-ombudsman/
33 https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt/national-preventive-mechanisms

Finlandiya Parlamento Ombudsmanlığı doğrudan toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkının korunmasına özgülenmemiş olsa da faaliyetlerini temel hakların ve insan haklarının geliştirilmesine odaklaması sebebiyle bu hakkın hayata geçirilmesi bakımından da önem arz etmektedir.[34]

Finlandiya İnsan Hakları Merkezi (Finnish Human Rights Center)[35], görevi temel hakların ve insan haklarının uygulanmasını teşvik etmek ve çeşitli aktörler arasında iş birliğini ve bilgi alışverişini artırmak olan özerk ve bağımsız bir uzmanlık kurumudur. Bu kurum idari olarak Parlamento Ombudsman Ofisi'ne bağlıdır. İnsan Hakları Merkezi'nin 20 ila 40 üyeli bir İnsan Hakları Delegasyonu vardır ve bu delegasyonun üyeleri Finlandiya'daki insan hakları aktörlerini geniş ölçüde temsil etmektedir. Delegasyonun yapısı uzmanlık ve temsil açısından çeşitlilik arz etmektedir ve seçim süreci şeffaftır. Delegasyon, temel haklar ve insan hakları alanında bir iş birliği organı olarak işlev görmekte ve farklı aktörler arasındaki bilgi akışını yoğunlaştırmaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca geniş kapsamlı ve temel öneme sahip insan hakları konularıyla da ilgilenmektedir.[36]

Finlandiya İnsan Hakları Merkezi, İnsan Hakları Delegasyonu ve Parlamento Ombudsmanı Ofisi birlikte Paris İlkeleri kapsamında Finlandiya Ulusal İnsan Hakları Kurumunu (National Human Rights Institution- NHRI) oluşturmaktadır.[37] Finlandiya Ulusal İnsan Hakları Kurumu, 2014 yılında ve 2019 yılında Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel İttifakı (Global Alliance of National Human Rights Institutions- GANHRI) tarafından en yüksek statü olan A statüsüne layık görülmüştür.[38]

5. Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakkının Üye Ülkelerde Uygulanması

5.1. Fransa

Fransa'da toplanma ve örgütlenme özgürlüğününuygulamaya nasıl yansıdığı incelendiğinde genel olarak polisin rolünün her şeyden önce göstericilerin güvenliğini sağlayarak kamu özgürlüklerinin, özellikle de ifade ve barışçıl toplanma özgürlüklerinin kullanılmasını garanti altına almak olduğu görülmektedir. Bu çerçevede toplantı ve gösterilerde polis kamu düzenini korumak veya yeniden tesis etmek gerektiğinde usulüne uygun olarak tanımlanmış mevzuat, yönetmelik ve tekniklere uygun olarak müdahale etmektedir.[39] Kolluk güçlerinin aşırı güç kullandığı iddiaları üzerine İçişleri Bakanlığı konuya ilişkin hassasiyet geliştirerek kamu gücünün kullanımına ilişkin kuralları güncellemek ve mevzuatı anlaşılabilir hale getirmek amacıyla "Ulusal Kolluk Kuvvetleri Programı" (Schéma National du Maintien de l'Ordre -SNMO)[40] belgesi yayınlanmıştır.[41]

Fransa'da toplantı ve gösterilerde kolluk kuvvetleri silah ve diğer güç kullanma araçlarını, Fransız İç Güvenlik Kanunu'nun çizdiği çerçeve içerisinde aşamalı olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla, kolluk kuvvetleri tarafından güç kullanımı ancak kamu düzeninin korunması için koşulların kesinlikle gerekli kılması halinde mümkündür ve kullanılan güç, söz konusu kargaşa ile orantılı olmakta ve kargaşa sona erdiğinde kullanımı sona ermektedir.[42] Bu çerçevede, toplantı ve gösterilerde mevzuatta düzenlenen şartlar altında ilk etapta kullanılabilecek silahlar ses bombaları, göz yaşartıcı gaz bombaları ve el bombalarıdır. Göstericiler tarafından kolluk kuvvetlerine karşı şiddet kullanıldığında ya da başka türlü bir savunma imkanı kalmadığında savunma amacıyla *mermi* fırlatıcı (lanceur de balle) kullanılmaktadır.[43] Ayrıca tüm bu silahların kullanımı için kolluk kuvvetlerinin düzenli olarak yenilenmesi gereken ve silahların kullanımına ilişkin özel bir izinle sonuçlanan bir eğitim almaları gerekmektedir.[44]

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale edecek olan kolluk kuvvetlerine ilişkin bir başka gereklilik ise hangi birimin parçası olursa olsun tüm kolluk görevlilerinin "operatör kimlik kayıt numarası" (du relevé d'identité

34 https://www.oikeusasiamies.fi/oikeusasiamiehen-toiminta
35 https://ennhri.org/our-members/finland-human-rights-centre/
36 https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/
37https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/; CCPR/C/FIN /7, paragraf 7.
38 https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/kansallinen-ihmisoikeusinstituut/
39 CCPR/C/FRA/6, paragraf 215.
40 https://www.interieur.gouv.fr/sites/minint/files/medias/documents/2021-12/schema-national-du-maintien-de-l-ordre-decembre-2021.pdf
41 CCPR/C/FRA/6, paragraf 216.
42 CCPR/C/FRA/6, paragraf 217.
43 CCPR/C/FRA/6, paragraf 219.
44 CCPR/C/FRA/6, paragraf 220.

opérateur - RIO) takmalarına ilişkindir.[45] Bu numaraların kolluk kuvvetlerinin yelek vs. gibi üniformalarının üzerini kapatacak giysiler giymeleri durumlarında dahi görünecek şekilde kolluk görevlilerinin omzuna iliştirilmesi gerekmektedir.[46] Ayrıca, kurulan bir ekibin parçası olan ve kanun ve düzenin korunmasında görev alan tüm yetkililerin, gerektiğinde ait oldukları ekibin arkasını işaretleyerek kimliklerinin belirlenmesini sağlayan bir üniforma giymeleri gerekmektedir.[47]

Fransa'da toplantı ve gösterilerde halkın, kolluk kuvvetlerinin orantısız şekilde güç kullandığına ilişkin iddialarını takip edebilmek ve polis ve halk arasındaki bağlantıyı geliştirmek amacıyla 2013 yılında bir raporlama platformu (la plateforme de signalement -PFS) oluşturulmuştur. Bu platform İçişleri Bakanlığı›nın web sitesinden erişilebilen çevrimiçi bir form aracılığıyla kullanıcılara internet üzerinden sunulan ve kullanıcıların konuları IGPN›ye[48] yönlendirmesine olanak tanıyan idari bir hizmettir.[49] Fransa'da bu hizmetten etkin şekilde yararlanılmaktadır. Kamu otoritesine sahip kişiler tarafından şiddet uygulandığı gerekçesiyle yapılan şikayetleri takiben, adli yetki kapsamında başlatılan 456 adli soruşturma IGPN'ye emanet edilmiş ve bağımsız ve tarafsız bir şekilde yürütülmüştür.[50] Söz konusu soruşturmaların %88'i kapatılmış ve adli makamlara iletilmiştir. Davaların %70'inde adli makam güç kullanımının meşru olduğu sonucuna varmıştır. 2020 yılında 19 polis memuru hakkında dava açılmıştır.[51]

Jandarma ile ilgili olarak ise, IGGN'in[52] Adli Soruşturma Bürosuna, bugüne kadar yapılmış olan soruşturmaların hiçbiri bir jandarma aleyhine yasal işlem başlatılmasıyla sonuçlanmamıştır. İlgili raporlarda, IGGN'in Adli Soruşturma Bürosu tarafından yürütülen soruşturmalarının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili olumsuz bir değerlendirmeye değinilmemiştir.[53] Ayrıca Fransa Adalet Bakanlığı düzenli olarak genelge şeklinde ceza politikası talimatları yayınlamakta, cumhuriyet savcılıklarının dikkatini gösteri ve toplantılar sırasında işlenmesi muhtemel suçlara çekmekte ve onları uygun ve duyarlı bir ceza politikası uygulamaya davet etmektedir. Bu talimatların tek amacı bu olguyla mücadele etmek ve gösterilerin düzgün işleyişini bozmak ve göstericilerin güvenliğini tehdit ederek herkese ait olan gösteri yapma özgürlüğünü engellemek amacıyla şiddet eylemlerinde bulunan kişileri önlemek ve cezalandırmaktır. Bu talimatların amacı barışçıl bir şekilde gösteri yapma özgürlüklerini kullanan insanları baskı altına almayı değil, barışçıl göstericilerin güvenliğini sağlamayı amaçlamak olarak ifade edilmiştir. Amaç, şiddet yanlısı grupları veya isyancıları gösteriye katılmaktan caydırmak veya engellemek ve böylece gösterinin mümkün olduğunca barışçıl bir şekilde devam etmesini sağlamaktır.[54]

Toplantının gerçekleşmesine ilişkin olarak öngörülen bildirim yükümlülüğü ile ilgili olarak, AİHM önünde karara bağlanan Cisse v. Fransa kararına atıf yapmakta fayda bulunmaktadır. AİHM bu kararda «bildirim yapılmadığı takdirde, gösterinin kanundışı olacağına kanaat getirmiş ve halkın kalabalık olduğu bir saatte yapılacak bir gösterinin doğurabileceği karışıklıkların aza indirgenmesi amacıyla, bildirimde bulunmanın yetkililere gerekli tedbirleri alabilmesi yönünde yardımcı olacağına» vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda AİHM için, siyasi, kültürel ya da başka amaçlı her türlü olay, toplantı ya da toplanmanın en iyi şekilde geçmesini sağlamak amacıyla önleyici tedbir olarak, örneğin gösteri alanlarında kamu görevlilerinin bulunması gibi güvenlik tedbirlerinin alınmasının önem arz ettiği belirtilmiştir. Bu çerçevede bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin tek başına barışçıl bir toplantının yasaklanmasını ya da müdahale edilmesini meşrulaştırmadığı ve barışçıl olduğu müddetçe toplanma özgürlüğüne kamu makamları tarafından hoşgörü gösterilmesi gereğinin altı çizilmelidir. Öyle ki, AİHM yasaya herhangi bir aykırılığın toplantı özgürlüğüne müdahale edilmesini haklı göstermeyeceğine vurgu yapmıştır[55]. Diğer taraftan, AİHS madde 11 ile ilgili yerleşik içtihadı oluşturan önemli davalardan biri olan Ezelin v. Fransa başvurusunda da, AİHM, göstericilerin bir kısmının şiddete başvurması diğerlerine de müdahale edilebileceği anlamına gelmediğini, kolluğun bu hallerde sadece şiddete başvuran gruplara müdahale etmesi gerektiği yönünde karar vermiştir[56].

---

45 CCPR/C/FRA/6, paragraf 221; Bu gerekliliğe ilişkin yasal düzenleme İç Güvenlik Kanunu madde R.434-15'de yer almaktadır.
46 CCPR/C/FRA/6, paragraf 222.
47 CCPR/C/FRA/6, paragraf 223.
48 Fransız Ulusal Polis Genel Müfettişliği (Inspection Générale de la Police Nationale), daha fazla bilgi için bkz. https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/nous-decouvrir/notre-organisation/organisation/linspection-generale-de-police-nationale-igpn
49 CCPR/C/FRA/6, paragraf 224.
50 CCPR/C/FRA/6, paragraf 226.
51 CCPR/C/FRA/6, paragraf 227.
52 Fransız Ulusal Jandarma Genel Müfettişliği (Inspection Générale de la Gendarmerie Nationale), daha fazla bilgi için bkz. https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/notre-institution/notre-organisation/l-inspection-generale-de-la-gendarmerie-nationale-iggn
53 CCPR/C/FRA/6, paragraf 229.
54 CCPR/C/FRA/6, paragraf 234- 235.
55 AİHM, Cissé v. Fransa, no. 51346/99, 09/04/2002.
56 AİHM, Ezelin v. Fransa, no. 11800/85, 26/04/1991.

Son olarak, Fransa'da Anayasa Konseyi'nin barışçıl toplanma özgürlüğünün korunmasındaki öneminin ve etkisinin de altını çizmek gerekir. 11 Nisan 2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan ve gösteriler sırasında meydana gelebilecek şiddet eylemlerini önlemek ve failleri cezalandırmaya yönelik çeşitli kanunlarda değişiklik önerileri içeren 2019-290 sayılı Kanun'un Anayasa'ya aykırılığını değerlendiren Anayasa Konseyi, kısmi iptal kararı vererek barışçıl toplanma özgürlüğünün önemini bir kez daha vurgulamıştır. [57].

5.2. Estonya

Estonya'da toplanma ve gösteri özgürlüğü genellikle mevzuata uygun biçimdeuygulanmakta ve vatandaşların mevzuatla kendilerine tanınan özgürce toplantı ve gösteri yapma özgürlüklerine saygı duyulmaktadır. Genel olarak kolluk kuvvetlerinin mevzuatla belirlenmiş olan güç ve silah kullanma yetkilerini aştıkları vakalara Estonya'da oldukça nadir rastlanmaktadır.[58] Bu çerçevede kişilerin toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerinin kolluk kuvvetleri tarafından ölçüsüz şekilde kısıtlandığı veya göstericilere orantısız biçimde güç kullanıldığı herhangi bir vaka raporlara yansımamıştır. Nitekim Estonya'da halk toplantılarına katılanlar, insan hakları savunucuları ve gazeteciler halk toplantıları için genel ortamın elverişli olduğunu düşünmektedir.[59] Ancak son yıllarda Covid-19 Pandemisi sürecinde, olağanüstü hale ilişkin uygulamalar kapsamında toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne belli ölçüde kısıtlamalar getirilmiştir.[60]

Toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün hayata geçirilmesine ilişkin olarak sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan araştırma ve incelemelerde, son yıllarda hükümetin daha demokratik ve daha az kısıtlama eğiliminde olduğu ve kriz dönemlerindeki kısıtlamaların da temel hak ve özgürlükleri önemli ölçüde ihlal etmediği kaydedilmiştir.[61]

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının ihlal edildiği iddiasıyla Estonya aleyhine AİHM'e yapılmış herhangi bir başvuru bulunmamaktadır. Bu durum da Estonya'daki uygulamanın ulusal mevzuata ve AİHS'ne uygun şekilde, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü korumaya yönelik olduğunu göstermektedir.

5.3. Finlandiya

Finlandiya'da toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkının ne ölçüde kullanılabildiği hususunu açıklayabilmek için ilk olarak halkın polise olan güveninin son derece yüksek olduğundan bahsetmek gerekmektedir. Bu durumun sebebi olarak polisin bireylere karşı gereksiz yere veya sebepsiz zor kullanma tedbirlerine başvurmayan ve güvenilirmakamlar olarak görüldüğü belirtilebilir..[62] Zira Finlandiya'da polisler ancak bu konuya ilişkin olarak eğitim aldıkları, bilgi tazeleme eğitimine katıldıkları, uygulama eğitimlerine katıldıkları ve seviye testinden geçtikleri takdirde zor kullanma hakkına ve bu amaca yönelik araçları taşıma ve kullanma hakkına sahiptir. Polis memurları söz konusu eğitimleri ve seviye testlerini aldıklarında ve düzenli olarak pratik yaptıklarında bu durum hizmet sicillerine kaydedilmektedir.[63]

Polis memurlarının zor kullanma tedbirlerine başvurma istatistiklerine bakıldığında son yıllarda kayda değer görülmeyen bir artışın gözlendiği; ancak bu artışın, polisin zorlayıcı tedbirleri uygulayabileceği kişilerin son yıllarda donanımlı hale gelmesi sebebiyle polisin de daha donanımlı ve hazırlıklı olması gerekmesinden kaynaklandığı raporlanmıştır.[64] Benzer şekilde kolluk kuvvetlerinin şok tabancası kullanımındaki artışın nedeninin de daha fazla personelin bunları kullanmak üzere eğitilmiş olması olduğu görülmektedir.[65] Bir polis memurunun şok tabancasıyla ateş ettiği bir vakayı inceleyen Parlamento Ombudsmanlığı, şok tabancasının uygun şekilde kullanıldığında faydalı ve kabul edilebilir bir zorlayıcı araç olduğuna hükmetmiştir[66] ve bu karar üzerine, Ulusal Polis Kurulu tarafından şok tabancası kullanımına ilişkin bir kılavuz hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.[67]

---

57 https://www.lepetitjuriste.fr/le-conseil-constitutionnel-garant-de-la-liberte-de-manifester/.
58 CAT/C/EST/6, paragraf 12-13.
59 https://postsoviet.ovdinfo.org/en/estonia
60 Freedom in the World 2022 Country Report, paragraph E.1, Freedom House, https://freedomhouse.org/country/estonia/freedom-world/2022
61 https://humanrights.ee/en/materials/inimoigused-eestis-2022/freedom-of-assembly-and-association/
62 CCPR/C/FIN /7, paragraf 160.
63 CCPR/C/FIN /7, paragraf 161.
64 CCPR/C/FIN /7, paragraf 162.
65 CCPR/C/FIN /7, paragraf 163.
66 Parlamento Ombudsmanlığı Kararı, Kayıt no. 1187/2/15, 31.08.2016, bkz. CCPR/C/FIN /7, paragraf 164.
67 CCPR/C/FIN /7, paragraf 164.

Finlandiya'da, Olağanüstü Hal Yetki Yasası[68] uyarınca, barışçıl toplanma hakkı ve seyahat özgürlüğü üzerinde istisnai, sabit süreli kısıtlamalar uygulamaktadır.[69] Ancak olağanüstü hâl kapsamında gündeme gelen bu kısıtlamalarda dahi, Parlamento Anayasa Hukuku Komisyonu, bu yasanın uygulanmasında insan hakları yükümlülüklerine uyulması gereğini vurgulamıştır.[70]

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının ihlal edildiği iddiasıyla Finlandiya aleyhine AİHM'e yapılmış herhangi bir başvuru bulunmamaktadır. Bu durum da Finlandiya'da uygulamanın, ulusal mevzuata ve AİHS'ne uygun şekilde, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün etkin şekilde kullanılmasına elverişli olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, ifade özgürlüğü bağlamında basın özgürlüğüne ilişkin olarak ele alınan Pentikainen v. Finlandiya kararında, bir gösteri sırasında polis emirlerine uymadığı gerekçesiyle bir gazetecinin tutuklanması ve mahkum edilmesi bireysel başvuru konusu olmuştur. Somut olayın şartları ile sınırlı olarak, kararda polisin genel olarak gösteriyle veya bireysel olarak protestocularla ilgili eylemlerini kamuoyundan gizlemek gibi bir amaçla, basının gösteriyle ilgili haber yapmasına kasten engel olmadığına, başvuranın ne gösteri sırasında ne de sonrasında, gazetecilik görevini yerine getirmesine engel olunduğuna vurgu yapılmıştır. Mahkeme, bu nedenle, başvuranın ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin, Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamında "demokratik bir toplumda gerekli" olduğunun söylenebileceği sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, AİHM, bu kararın, basının "kamu bekçiliği" rolünün zarar görmesinin önüne geçilmesi ihtiyacı dikkate alınmak suretiyle, somut davanın kendine özgü koşullarında değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir[71].

68 https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1991/en19911080_20030696.pdf
69 Son yıllarda olağanüstü hale ilişkin uygulamalar COVID-19 Pandemi süreçlerinde gündeme gelmiştir. CCPR/C/FIN /7, paragraf 10-16.
70 CCPR/C/FIN /7, paragraf 17.
71 AİHM, Pentikainen v. Finlandiya [BD], no. 11882/10, 20/10/2015.

Sonuç

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkı bir toplumda yaşayan kişilerin ifade özgürlüklerini kullanabilmelerini ve çeşitli konulardaki talep ve şikayetlerini devlete duyurarak yönetime katılabilmelerini sağlayan, dolayısıyla demokratik bir rejimin olmazsa olmaz unsurlarından biri olarak görülen insan haklarından biridir. Toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün hayata geçirilebilmesi için ülkelerin yerine getirmesi gereken pozitif ve negatif yükümlülükler bulunmaktadır.

Bu çerçevede çalışmaya konu edilen ülkelerin toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin mevzuatları incelendiğinde, bu özgürlüğü korumanın ve üçüncü kişiler tarafından bu özgürlüğün kullanımının sınırlanmasına engel olmanın devletlerin öncelikli görevleri olarak ele alındığı görülmektedir. Bu hakkın kullanımına kolluk kuvvetleri aracılığıyla devlet tarafından yapılacak olan her türlü sınırlamanın ise kanunlarla ve herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde, açık ve ayrıntılı bir biçimde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Elbette toplanma ve örgütlenme özgürlüğü de sınırsız bir biçimde kullanılacak bir hak olmadığı için kişilere, bu hakkın kullanımından önce devlet organlarından izin alma, bildirimde bulunma benzeri birtakım yükümlülükler getirilmesi veya kişiler haklarını kullandıkları esnada kamu düzeni açısından problemli bir durumun ortaya çıkması durumunda kolluk kuvvetleri tarafından müdahalede bulunulması gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Ancak toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün hayata geçirilebilmesi bakımından önemli olan ve ilgili ülkelerin mevzuatlarında da gözetilen husus, bu sınırlamaların kişiler bakımından öngörülebilirliği sağlayacak şekilde belirli ve hakkın kullanımını ortadan kaldırmayacak ve hakkın özüne dokunmayacak şekilde ölçülü sınırlamalar olmasıdır. Bildirim yükümlülüğünün tek başına toplanma ve örgütlenme özgürlüğü kapsamındaki temel ilkelerle ters düşmediği, bununla birlikte yasakların hakkın özüne dokunan bir uygulama olmasının benimsendiği ifade edilebilir. Bu çerçevede üç ülkede de uygulamada yasaklayıcı bir uygulamaya başvurulması ve zor kullanmanın son çare olarak değerlendirildiği gözlemlenmektedir. Zor kullanma açısından mutlak surette gerekli ve son tahlilde ölçülü olma gerekliğinin altının çizildiği ifade edilmelidir. Fransa açısından yargı yoluna başvurmanın sivil toplum kuruluşları tarafından aktif olması ve Anayasa Konseyinin aktif tutumu önemli bir güvence olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplanma ve gösteri yürüyüşünün etkin şekilde kullanılabilmesi bakımından mevzuatta ne şekilde düzenlendiğinin yanında,ilgili ülkelerin bu düzenlemeleri hayata geçirecek kurumsal yapılanmalara sahip olmaları ve devlet yetkilileri tarafından bu düzenlemelere uyuluyor olması önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında ele alınanülkeler bu çerçevede incelendiğinde, kendi içlerinde farklılıklar barındırmakla birlikte genel olarak toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün uygulanmasına ilişkin olarak büyük problemler barındırmadıkları, kolluk kuvvetlerinin kişilerin özgürlükleri konusunda bilinçli ve eğitimli olarak yetiştirildikleri, bu özgürlüğün etkin hale getirilebilmesi için çeşitli projeler ve eylem planları oluşturulduğu ve uygulamaların AB müktesebatı ve uluslararası insan hakları belgelerinden sapma göstermediği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Kaynakça

1. Avrupa Birliği İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi. (2021, 24 Haziran). Fransa Ziyareti Vesilesiyle Fransa Cumhuriyeti Hükümetine Rapor. CPT/Inf (2021) 14. Avrupa Konseyi. Erişim adresi https://rm.coe.int/1680a2f0a0.
2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Kopenhag Belgesi (1990); https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2016/03/KopenhagBelgesi_TUR-.pdf.
3. Avrupa Parlamentosu 14.02.2019 tarihli 2019/2569(RSP) sayılı kararı. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0127_EN.html
4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Ayoub ve Diğerleri v. Fransa. Başvuru No. 77400/14. 08/10/2020.
5. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Pentikainen v. Finlandiya [BD], no. 11882/10, 20/10/2015.
6. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Cissé v. Fransa, no. 51346/99, 09/04/2002.
7. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Ezelin v. Fransa, no. 11800/85, 26/04/1991.
8. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi., Le Syndicat GJ v. Fransa, no. 52315/22, Hükümete bildirim tarihi: 20.06.2023.
9. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Myriam Eckert v. Fransa, no. 56270/21, Hükümet'e bildirim tarihi: 25.08.2022.
10. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Bouras v. Fransa, no. 31754/18, 19/05/2022
11. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. (t.y.). Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü. Erişim adresi https://www.ohchr.org/en/topic/freedom-assembly-and-association#:~:text=Everyone%20has%20the%20rights%20to,protests%2C%20both%20offli
12. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2011, 12 Eylül). Taraf Devletlerin Altıncı Periyodik Raporu: Finlandiya. Birleşmiş Milletler. Dok. No.CCPR/C/FIN/6. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/454/06/pdf/G1145406.pdf?OpenElement
13. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2015, 29 Temmuz). Taraf Devletlerin Yedinci Periyodik Raporu: Fransa. Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/FRA/7. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/168/21/pdf/G1516821.pdf?OpenElement
14. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2013, 31 Ocak). Taraf Devletlerin Beşinci Periyodik Raporu: Fransa. Birleşmiş Milletler. Dok. No. CCPR/C/FRA/5. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/407/49/pdf/G1340749.pdf?OpenElement
15. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2018, 29 Ağustos). Estonya Dördüncü Periyodik Rapor, 2017. Birleşmiş Milletler. Dok. No. CCPR/C/EST/4. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/262/46/pdf/G1826246.pdf?OpenElement
16. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2019, 18 Nisan). Estonya'nın Dördüncü Periyodik Raporuna İlişkin Nihai Gözlemler. Birleşmiş Milletler. Dok. No. CCPR/C/EST/CO/4. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/110/29/pdf/G1911029.pdf?OpenElement
17. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2020, 23 Nisan). Finlandiya İsteğe Bağlı Yedinci Periyodik Rapor, 2020. Birleşmiş Milletler. Dok. No.CCPR/C/FIN/7. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G20/097/90/pdf/G2009790.pdf?OpenElement
18. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2022, 24 Kasım). Estonya Altıncı Periyodik Rapor, 2017. Birleşmiş Milletler. Dok. No. CAT/C/EST/6. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/598/03/pdf/G2259803.pdf?OpenElement
19. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (2023, 10 Ocak). Fransa İsteğe Bağlı Altıncı Periyodik Rapor, 2022. Birleşmiş Milletler. Dok. No.CCPR/C/FRA/6. Erişim adresi https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G23/001/54/pdf/G2300154.pdf?OpenElement

20. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi. (t.y.). Ulusal Önleme Mekanizmaları. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. Erişim adresi https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt/national-preventive-mechanisms

21. Estonya Ceza Kanunu. (2001, Haziran 6). Erişim adresi https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide

22. Estonya Cumhuriyeti Anayasası. (1992, Haziran 28). Erişim adresi https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521052015001/consolide

23. Estonya Kamu Hizmeti Yasası. (2012, 13 Haziran). Erişim adresi https://www.riigiteataja.ee/en/eli/509072014003/consolide

24. Estonya Kolluk Kuvvetleri Kanunu. (2011, Şubat 23). Erişim adresi https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504012016003/consolide

25. Estonya Adalet Bakanlığı (Chancellor of Justice) web sitesi. [Kurum Tarihçesi]. Erişim adresi

26. Estonya Adalet Bakanlığı (Õiguskantsler Chancellor of Justice) web sitesi. [Kurum Tarihçesi]. Erişim adresi https://www.oiguskantsler.ee/en/history-institution

27. 27. Estonya İnsan Hakları Merkezi (Estonian Human Rights Centre) web sitesi. [Anasayfa]. Erişim adresi https://humanrights.ee/en/

28. European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission) Osce Office For Democratic Institutions And Human Rights (Osce/Odihr) Guidelines On Freedom Of Peaceful Assembly, https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)017rev-e)

29. Finlandiya Meclis Kanunu. Erişim adresi https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990530_20020824.pdf

30. Finlandiya Acil Durum Yetki Yasası. Erişim adresi https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1991/en19911080_20030696.pdf

31. Finlandiya Anayasası. (1999, Haziran 11). Erişim adresi https://oikeusministerio.fi/en/constitution-of-finland?cf_chl_tk=.RaGVXJwjLVf.f2iJvb3rEfqLePETak1FmqLG1mC5d0-1700825522-0-%20gaNycGzNELs

32. Finlandiya İnsan Hakları Merkezi web sitesi. [Anayasayfa]. Erişim adresi https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/

33. Finlandiya İnsan Hakları Merkezi web sitesi. [Hakkımızda]. Erişim adresi https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/

34. Finlandiya İnsan Hakları Merkezi web sitesi. [Hakkımızda]. Finlandiya Ulusal İnsan Hakları Kurumu. Erişim adresi https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/kansallinen-ihmisoikeusinstituut/

35. Finlandiya Parlamento Ombudsmanlığı Kararı. Kayıt no. 1187/2/15, 31.08.2016.

36. Fransa İç Güvenlik Kanunu. Erişim adresi https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025503132?etatTexte=VIGUEUR&etatTexte=VIGUEUR_DIFF

37. Fransa İçişleri Bakanlığı. (2021, Aralık). Ulusal Poli sli k Planı. Erişim adresi https://www.interieur.gouv.fr/sites/minint/files/medias/documents/2021-12/schema-national-du-maintien-de-l-ordre-decembre-2021.pdf

38. Fransa Cumhuriyeti Anayasası. (1958, 4 Ekim). Erişim adresi https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf

39. Fransa Cumhuriyeti Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonu (Commission Nationale Consultative Des Droits De L'homme) web sitesi. [Anasayfa]. Erişim adresi https://www.cncdh.fr/

40. Fransa İnsan Hakları Birliği (la Ligue des droits de l'Homme (LDH)) web sitesi. [Anasayfa]. Erişim adresi https://www.ldh-france.org/

41. Fransa Savuma Bakanlığı (Défenseur des droits). (2023, 21 Mart). İnsan Hakları Savunucusunu Keşfet. Erişim adresi https://www.defenseurdesdroits.fr/fr/institution/organisation/defenseur

42. Fransız Ceza Kanunu. (1810). Erişim adresi https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/

43. Fransız Ulusal Jandarma (Gendarmerie Nationale). (2022, 23 Haziran). İnsanlığa Karşı Suçlar ve Nefret Suçlarıyla Mücadele Merkez Ofisi. Fransa İçişleri Bakanlığı. Erişim adresi https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/notre-institution/notre-organisation/l-office-central-de-lutte-contre-les-crimes-contre-l-humanite-et-les-crimes-de-haine-oclch

44. Fransız Ulusal Jandarma (Gendarmerie Nationale). (2022, 23 Haziran). Ulusal Jandarma Genel Müfettişliği. Fransa İçişleri Bakanlığı. Erişim adresi https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/notre-institution/notre-organisation/l-inspection-generale-de-la-gendarmerie-nationale-iggn

45. Fransız Ulusal Polisi. (t.y.) Ulusal Polis Genel Müfettişliği. Fransa İçişleri Bakanlığı. Erişim adresi https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/nous-decouvrir/notre-organisation/organisation/linspection-generale-de-police-nationale-igpn

46. Freedom House. (2022). Freedom in the World 2022 Country Report. Erişim adresi https://freedomhouse.org/country/estonia/freedom-world/2022

47. Joubioux, N. (2023, 9 Nisan). Polis şiddeti: İnsan Hakları Ombudsmanına sevk edilen 100 vaka. Le Point. Erişim adresi https://www.lepoint.fr/societe/violences-policieres-la- defenseure-des-droits-saisie-100-fois-09-04-2023-2515553_23.php

48. KARAN U., Örgütlenme ve Toplanma Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi, No. 3, 2018, s. 3, https://www.anayasa.gov.tr/media/3546/03_orgutlenme_toplanma.pdf

49. Contrôleur Général des LIEUX de PRIVATION de Liberte. (t.y.). The Tasks Of The CGLPL. Erişim adresi https://www.cglpl.fr/en/the-tasks-of-the-controleur-general-des-lieux-de-privation-de-liberte/

50. Parlamento Ombudsmanlığı (Eduskunnan Oikeusasiamies) web sitesi. [Finlandiya]. Kendi İnisiyatifleri ve Denetimleri. Erişim adresi https://www.oikeusasiamies.fi/oikeusasiamiehen-toiminta

51. Post-Sovyet Devletlerinde Toplanma Özgürlüğü. (t.y.). Estonya. Erişim adresi https://postsoviet.ovdinfo.org/en/estonia

52. Rammo, A. (2022). 2022 Estonya İnsna Hakları Raporu Bölüm 5: Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü, TemelKonular. Estonya İnsan Hakları Merkezi. Erişim adresi https://humanrights.ee/en/materials/inimoigused-eestis-2020/kogunemis-ja-uhinemisvabadus/

53. Rammo, A. (2022). 2022 Estonya İnsna Hakları Raporu Bölüm 5: Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü, Temel Srounlar. Estonya İnsan Hakları Merkezi. Erişim adresi https://humanrights.ee/en/materials/inimoigused-eestis-2022/freedom-of-assembly-and- association/

54. Ulusal İnsan Hakları Kurumları Avrupa Ağı (European Networks Of National Human Rights Institutions (ENNHRI)). (t.y.). Finlandiya Parlamento Ombudsmanlığı. Erişim adresi https://ennhri.org/our-members/finland-parliamentary-ombudsman/

55. Ulusal İnsan Hakları Kurumları Avrupa Ağı (European Networks Of National Human Rights Institutions (ENNHRI)). (t.y.). Finlandiya İnsan Hakları Merkezi. Erişim adresi https://ennhri.org/our-members/finland-human-rights-centre/

56. Uluslararası Af Örgütü. (2020, 15 Ocak). Fransa'da Polis Şiddeti Ve Cezasızlık: 10 Yılı Aşkın Süredir Yetkiileri Uyarıyoruz. Erişim adresi https://www.amnesty.fr/actualites/violences-policieres-et-impunite-en-france

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TÜRKİYE VE AB
MALİ İŞBİRLİĞİ
TEMEL HAKLAR

Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun Güçlendirilmesi Projesi

T.C. HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI
CFCU
MERKEZİ FİNANS ve İHALE BİRİMİ

WEglobal

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MALİYE BAKANLIĞI
AVRUPA BİRLİĞİ MALİ İŞBİRLİĞİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ